

vi människor

Nr 1/79
Årg. 31
Kr. 7:—

KVINNOR I VÄSTERBOTTEN

innehåll

NU MÅSTE VI SKRIVA KVINNOHISTORIA — OCH KRÄVA RÄTTEN TILL EN FRAMTID. HÄR.

AGNETA NORBERG, medredaktör i numret, ger en kärleksfull och personlig skildring av sitt ursprung som vidgas till en bild av landet Västerbotten.

Sid 5

"ARBETET OCH KÄRLEKEN HAR ALLTID VARIT DET VIKTIGASTE FÖR MEJ"

LOVA LÖFSTRÖM, 58 år, från Dikanäs har intervjuats av **Karin Nordström** och **Kjärstin Öhman**. Hon skildrar förra dagars hårda kvinnfolksgöra men berättar också om hur det var att vara aktiv kommunist i en västerbottensk by under kalla krigets dagar.

Sid 8

VÄSTERBOTTENS KROPP OCH SJÄL.

Sid 12

DU SOM INTE BETALT PRENUMERATIONEN FÖR 1979

— gör det före den 10 mars så slipper vi skicka påminnelse. Använd inbetalningskortet som du fått från oss eller betala in 45 kronor på pg. 90 24—1.

"MEN KÄRE, JAG BAR IBLAND SÅ HALSKOTTEN HÖLL PÅ GÅ Å"

LENA JONSSON är i idag 63 år men fortfarande minns hon den dag hennes mor dog i sin tolfte barnsäng. Då var hon 12 år. Sedan dess har hennes liv varit ett slit för överlevnad — men det har också funnits plats för dragspelet. Intervju: **Agneta Norberg**.

Sid 14

MITTEN: 8 SIDOR SKV-NYTT OCH AKTUELLT

"HON SKULLE SVARA FÖR ALLT"

"Egentligen har ju religionen och manssamhället förtryckt kvinnan, och någon socialistisk tradition har vi ju inte haft här i landet". Bojan, 50 år, intervjuas av **Agneta Norberg**.

Sid 18

"DET JAG ÖNSKAR MEST ÄR ATT FÅ ANVÄNDA BORREN MER"

Intervju: **Agneta Norberg**.

Sid 23

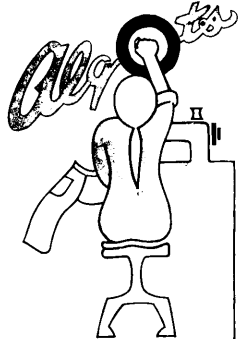
FÖRR RÄCKTE DAGEN INTE TILL — NU ÄR MAN DAGARIK

ÅSA LÖFSTRÖM skriver om arbetsmarknadsläget för kvinnorna i Västerbotten.

Sid 24

"STÖD ALGOTS — DET RÄCKER. Pg 430 05 81"

Sid 27

ALGOTSKVINNORNA HAR EN STARK KVINNOTRADITION BAKOM SIG

Sara Lidmans tal till "qweinfalke våra Algots" är en hyllning till sömmerskorna men också till deras många föregångerskor och föregångare. Men det är också en vredgad uppgörelse med den utsugning som Västerbotten och hela Norrland utsatts för. Det är folket som byggt landets rikedomar: "Vi har ju ett fosterland! Varför styra vi det icke?!"

Sid 32

RECENSIONER OCH LÄSTIPS.

Sid 36

vi människor

utges av
Svenska Kvinnors Vänsterförbund.

Nummer 1/79
Argång 31

Besöksadress:
Adolf Fredriks Kyrkogata 12

Postadress:
Box 3120
103 62 Stockholm

Redaktion:
Louise Waldén, redaktör
Bodil Österlund

Medredaktör i detta nummer:
Agneta Norberg

Redaktionskommitté:
Eva Palmær, Valborg Svensson, Harriet Clayhills, Gunilla Myrberg, Vivan Nyström, Katja Waldén

Ansvarig utgivare:
Valborg Svensson

Vi människor utkommer med 6 nummer per år.

Prenumerationspris:
45 kr/år.

Postgiro:
90 24—1

Redaktionen ansvarar ej för insänt, ej beställt material.

Tryck:
Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB, Borås, 1979

I arbetsgruppen för detta nummer har ingått: Isa Edholm, Kerstin Hägg, Gerd Lindgren, Karin Nordström, Karin Nordberg, Agneta Norberg, Kjärstin Öhman. Samtliga är medlemmar i föreningen "Kvinnor och arbete i Västerbotten". Agneta, Kerstin och Karin Nordström studerar vid kulturarbetarlinjen vid Umeå Universitet.

"1324 utfärdade Magnus Erikssons förmyndarregering en proklamation, enligt vilken 'de som trodde på Kristus eller ville omvända sig till kristen tro' inbjöds att bosätta sig mellan Skellefte och Ume älvar. De skulle fritt få taga jord, och åtnjuta tillfällig skattefrihet.

Från Hälsingland strömmade de in.

1413 beräknades befolkningen i Västerbotten uppgå till omkring 1 900 personer. I mitten av 1500-talet hade denna bofasta befolkning växt till omkring 15 000. Skellefteås befolkning var detta år 1413 dock endast 450 personer. I Lövångers socken fanns 150 personer. År 1543 fanns i Skellefteå 54 byar, 350 hushåll och sammanlagt 2 632 personer. I själva Skellefteå fanns 945 personer, medan i Bureå levde 450 invånare.

1700 hade Skellefteå socken 3 000 invånare, fördelade på 57 byar. Skellefteå år 1900: 19 952 bebyggare.

Små uppslagna flak av odlad mark i skogsmattan. Små byar efter kusten, fläckar koncentrerade längs älvarnas mynningar. Flack mark, myrar, några berg vid kusten."

P-O Enquist: Musikanternas uttåg

*

Detta nummer av Vi människor har gjorts av medlemmar i föreningen "Kvinnor och arbete i Västerbotten" i samarbete med Vi människors redaktion. Agneta Norberg, Umeå, har varit lokal redaktör för Västerbottensmaterialet.

Vi människor har tidigare utgivit nummer om kvinnor i Norrbotten, Göteborg och Uppland. Vi vill i dessa nummer lyfta fram hur de lokala produktionsförhållandena i olika delar av Sverige påverkar kvinnors situation och kvinnors roll i samhället och familjen. Västerbotten får representera en landsdel uppbyggd på småbruk och blandsysselsättning (skogsbruk, fiske, sågverksarbete), där de stora avstånden ibland lett till att gamla livsmönster konserverats in i våra dagar. Där villkoren för överlevnad varit hårda och moralen burits upp av en stark religiositet.

Vi hoppas att numret förmedlar den upplevelse det varit att göra det: den motsägelsefyllda känslan av styrka och slaveri, av stränghet och värme. Eller som P-O Enquist formulerar det i sin bok "Musikanternas uttåg": "Denna märkliga västerbottniska blandning av fromhet och sentimentalitet, stränghet och vulgaritet, värme och köld, växande och död.

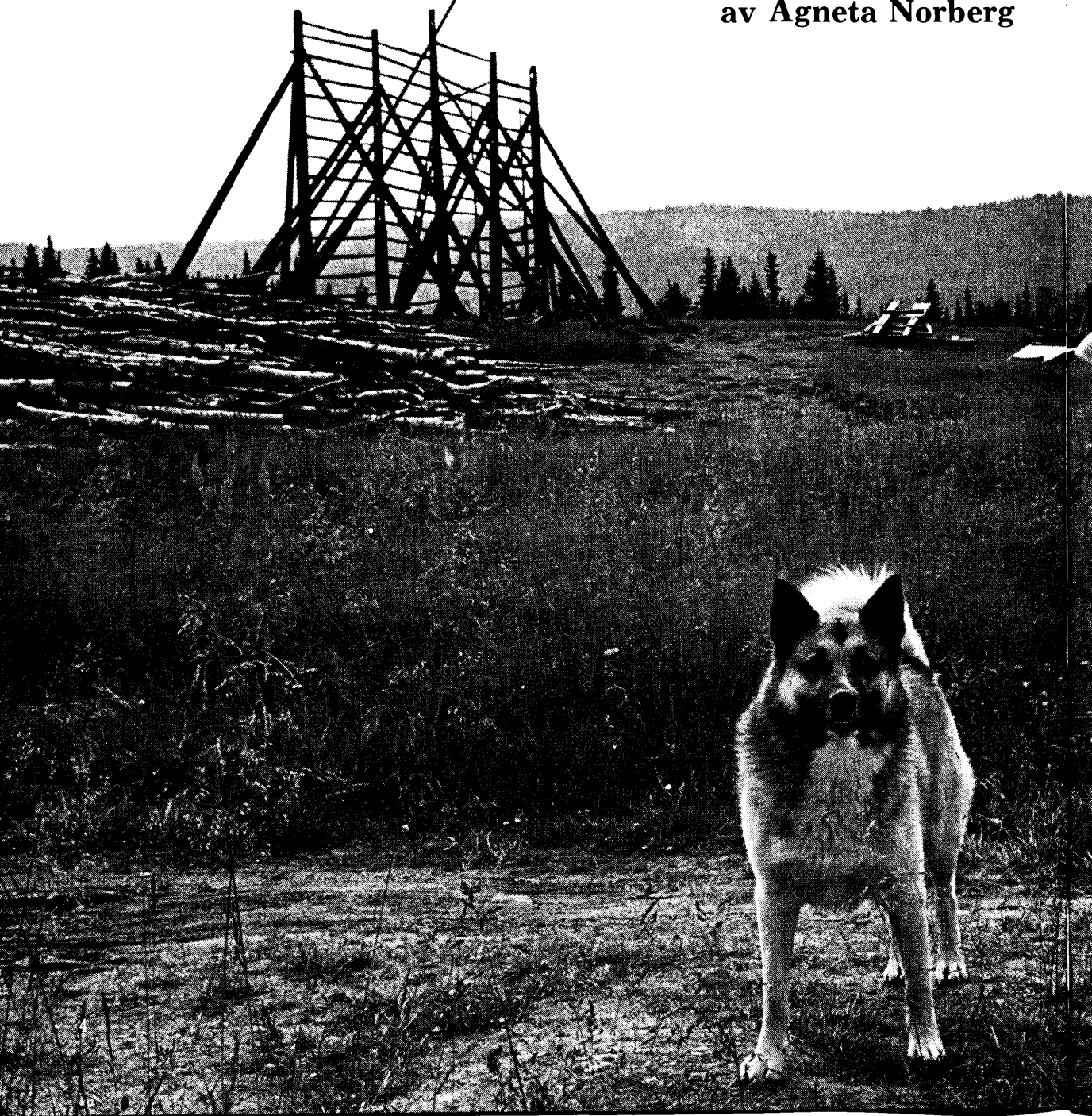
Puritanismen och lättsinnet.

Sederna i det mörko land var inte lätta att förstå".

LW

NU MÅSTE VI SKRIVA KVINNOHISTORIA - och kräva rätten till en framtid. Här.

av Agneta Norberg

Sades ordet Umeå när jag var liten betydde det framför allt *en* sak — att man skulle dö. "Dem ha fått föra vä han åt Um." Det betydde att nu kunde doktorn på sjukstugan i Stensele inte göra mer varför vederbörande transporterades den långa och krokiga vägen till lasarettet i Umeå. Kommunikationerna var dåliga och gjorde avstånden större än de egentligen var. Det var en dagsresa att ta sej upp till fjälltrakterna och det var en dagsresa att ta sej ner till kusten. Inte förrän en av länets egna blev kommunikationsminister rätades vägar ut. Men människorna färdades inte vida omkring. Någon tid att färdas på vägarna hade inte småbrukarna och deras hustrur. Vem skulle i så fall sköta "kräken"? Jag kände en vars pappa hade varit till Östersund. "Hur ska det kännas att ha en pappa som varit ända åt Östersund"? tänkte jag. Byn där jag växte

upp låg på norra sidan Umeälven. På södra sidan om älven fanns landsvägen och järnvägen. På vintern åkte jag spark och på sommaren rodde jag när jag skulle handla eller hämta posten.

Posten var Västerbottens Kuriren. Frisinnad, liberal. Folkbladet hade inte lika stor spridning. Det ansågs inte stå någonting i den tidningen. "Vad ska han vette som bo oppa vinn å läs Folkbladet" sa man om dom som inte hade reda på sej. Att vara västerbottning betydde i de flesta fall att man tog avstånd från de socialdemokratiska tankegångarna som skymtade i Västerbottens Folkblad. Hemm.äg. stod det i telefonkatalogen före min pappas namn. Hemmansägare. Det betydde att "man låg under eget tak", "man låg int sockna till last" och man var "ingen inhysing". Dvs man hyr-

5
foto: Sune Jonsson

de inte, man ägde. En hemmansägare läste "Kuriren" och röstade på "de borgerliga". Bland kronotorparna var det vanligare att sympatierna låg åt det socialistiska hållet. Ändå hade "höga vederbörande" ansträngt sej för att inte folk med fel idéer skulle bruka kronans mark.

1918 beslöt riksdagen att kronans mark skulle få brukas av "folket". Och så här resonerade man: "En person vilken som jordägare har egna intressen, som är beroende av samfundsordningens bestånd blir ej gärna socialist eller omstörtningsman". Fick folk en jordlapp så skulle dom där socialisterna stoppas. Ändå ondgör sig sekreteraren i kolonisationsnämnden i sina memoarer över att en och annan kommunist av renaste vatten hade smugit sej in bland kolonisterna men menar att det måste ha berott på felaktiga rekommendationer. (Kronatorpens folk av B. Malmberg).

Några starka minnen av orättvisor som var klassmässigt betingade har jag inte. Ja, handlarnas och kronojägarnas var bättre förstås. Alla var ungefär jämnrika eller jämnfattiga. Vid kusten där det fanns industrier och där de höga tjänstemännen fanns syntes nog klasshållet tydligare. Vi kom aldrig i kontakt med "höggubbar" i byn. Men pappa som var flottningbas brukade skicka bruna kuvert till flottningsschefen Stael von Holstein. Jag fantiserade mycket kring detta namn. Såg honom gjorde jag aldrig.

Jag tror inte att människorna i min hemby skulle ha känt igen sej i de skrifter som jag så småningom kom i kontakt med. Där man talade om "arbetarklassen", "folket" och beskrev dem som en stor anonym massa. Någon massa kom jag aldrig i kontakt med under min uppväxttid — däremot känner jag många särpräglade personligheter. Socialismen kom jag heller aldrig i kontakt med. När rallarna byggde järnvägen hade det visst varit aktivt. Men det var före min tid. Jag var tonåring på femtiotalet. Vi var lediga första maj men jag visste inte varför.

De som kände en längtan efter något annat, en tröst i nöden eller svar på livsfrågorna vände sej till Gud. Man gav sig åt Gud. Man mötte Jesus. "Hon har blivit frälst" sade man. Och det var ingenting särskilt med det. Det var vanligt. Kvinnorna lockades mer än männen om löften om evig frid och försoning. Männen var borta i veckor i timmerskogen. Ansvaret vilade tungt på kvinnorna. I bönen, vittnesbörden, predikantens ord och den härligt befriande sången och gemenskapen med andra gavs en smula lindring i det omänskliga slitet. Bönehus fanns snart sagt i varenda by. Där fick man se försynta, förtryckta kvinnor men också frejdiga och glada kvinnor vittna om sin frälsning med hänförelse och glöd. I Salem,

Elim eller Filadelfia fanns värmen och gemenskapen. Fjärran var dyngan, dörningen, vattenhämtningen och åderbrocken. Kanske gravid med sitt tolfte barn och karln borta i kolningen. Men Jesus blev tröstaren och brudgummen. Halleluja. Pris ske Gud och Lammet.

Kvinnorna på kronatorpen eller småbruket dignade alla under en omänsklig arbetsbörda. Snart sagt allt arbete på gården räknades som "kvinnfolksgöra". Den blöta, tunga dyngan från dynggränsen bakom korna. Den skulle kastas ut genom en glugg i väggen. Med dynggrepen. Och tömma svinkätten eller kalvkätten på decimetertjocka lager. Dra ner hö från höskullen och utfordra kreaturen — "still kräka" som vi sa. Och mjölkningen. Inte förrän mjölkmaskinernas tid var inne tog karlarna sin hand i en kospene. Karlarna hade ansvar för hästen. Allt annat i lagårn var kvinnornas avdelning. Hästen var viktigare än kon. Det var någonstans här min "kvinnovrede" började. Men det förstod jag långt senare.

Uppdelningen i "kvinnfolksgöra" och "karlagöra" var en naturens ordning. Så småningom har jag förstått att denna "naturens ordning" bottnade i två orsaker. Den ena var den att mannen var överhögheten. Patriarkatet. Den andra orsaken att männen under långa tider låg borta i "kolningen" eller timmeravverkning. Då tog kvinnan över mest allt arbete på gården och den vanan höll i sig även när mannen var hemma och kunde hjälpa till. Nu var det ju inte så att männen ingenting gjorde. De slet ont på sitt sätt i myrdikning och slätter, i timmeravverkning och flottning. Men de hade en förmån som kvinnorna aldrig hade. Att vila sej. Att lägga sej på soffan efter arbetsdagens slut. Där går förmodligen skiljelinjen än i denna dag mellan män och kvinnor. Män arbetar — kvinnor dubbelarbetar.

Vad har då hänt med kvinnornas arbete i Västerbotten? Sliter de fortfarande lika ont? För att dokumentera kvinnoarbete och kvinnoliv förr och nu gjorde vi en resa i länet under vårvintern 1978. Det var en stark upplevelse. Att träffa kvinnorna och lyssna till deras berättelser om glädje och sorg, arbete och kärlek. Nästan alla började gråta när vi frågade om de ville berätta om sin mamma. Det blev för många minnen och känslorna blev för starka. Men de berättade gärna. "Det är viktigt att detta kommer fram", sade de. "Mammas arbete får inte bara försvinna och glömmas bort. Hon måste få rättvisa". Många såg det som en upprättelse att kvinnoarbete ansågs så viktigt att det var värt att skriva om. "Det här är bara början", sa en kvinna. "Nu måste vi fortsätta att skriva kvinnohistoria".

Kvinnorarbete av i går var 16 timmars arbetsdag. Först uppe, sist i säng. Men idag då? Vad

gör kvinnorna i dag av sina armar och sina händer? Köken är skinande, dockskåpsliknande och ingen maskinell utrustning saknas. Jorden brukas inte och kreaturen sålda. Mannen är borta på kraftverksarbete och kommer hem på helgerna. Från att ha varit arbetshäst på en barnrik gård har hon nu lämnats tomhänt och obehövlig. Utan arbete alls. "Skriv att vi är 'dagarik'. Vi är rik på dagar. Vi har mycket tid men lite att fylla den med. Skriv att vi skulle ta arbete i morgon dag. Om det fanns." Det sa kvinnorna i Umforsmark. Deras män låg borta under veckan i Juktanbygge.

Det var dessa kvinnor som strömmade till Algots Nord när fabriken startade i Norsjö, Lycksele och Skellefteå. Kvinnor med generationer av hårt arbete bakom sej. Det blev deras

första möte med industrialismen — med fackligt arbete. Det blev också deras första möte med "storgubba" — med överheten.

Men den viktigaste erfarenheten gjorde de när de såg sin styrka. När var och en gått ut ur sitt kök blev de starkare än de vetat om. Tillsammans lärde dom sej att arbeta fackligt och eftersom ingen lärt dom att facket endast ska kämpa för timpenningen så begrep dom inte bättre än att de gjorde facket till något mer. De fann sej inte i att sitta och tillverka plagg som ingen ville ha. Arbetet ska vara meningsfullt. "Vi ska tillverka det människorna behöver. Vi ska inte slita ut våra kroppar genom att sitta konstigt. Vi har rätt att ställa krav." Men den djupaste insikten av alla: "Vi är kvinnor och har rätt till arbete. Nu gäller det att kräva rätten till en framtid. Här." ■

"Kvinnor och arbete i Västerbotten"

Arbetsgruppen bakom det här numret är samtliga medlemmar i föreningen "Kvinnor och arbete i Västerbotten". Agneta Norberg berättar här hur föreningen kom till, vad man gjort och hur man vill fortsätta.

Hösten 1977 hölls en makalös kvinnofestival i Gamla Riksdagshuset i Stockholm. Vi var en grupp kvinnor som rest ner från Umeå och deltog i festligheterna i dagarna tre. Det var en stor upplevelse att se dansen, sången, glädjen och kampviljan hos alla dessa kvinnor. Vi var mycket upprymda när vi tog tåget hem. Men vi kände samtidigt att denna glädje och glöd inte bara fick gälla oss själva. Vi ville förmedla detta och bestämde oss för att fortsätta träffas sedan vi kommit hem till Umeå. Men hur skulle vi bära oss åt för att bli fler? Vi bestämde oss för att ordna ett seminarium i Lövångers kyrkstad. Någon visste att Louise Waldén hade mycket att lära ut om kvinnokultur. Vi bjöd in henne. En annan hade hört att Rut Bohman kunde en massa om kvinnokampens historia. Vi bjöd in henne. Och vi bjöd in ett femtital kvinnor som vi trodde skulle vara intresserade. Det blev en lyckad helg. Vi bestämde oss då för att bilda en förening. En kulturförening. Vi kallade oss "Kvinnor och arbete i Västerbotten".

Vårt mål med föreningen är att ta vara på kvinnors kunskaper och erfarenheter för att ge en sann bild av kvinnors liv och arbete. Vi vill också knyta an till de värdefulla inslagen i kvinnokulturen förr och nu. Vi vill verka för kvinnors självklara rätt till arbete och kvinnosolidaritet.

För att träffas och lära känna varandra anordnade vår förening två kvinnoläger på Norr-

byskär under sommaren 1978. Där bildades ett antal arbetsgrupper. Eftersom kvinnor från Algots deltog i lägret var det självklart att det bildades en grupp som tog fasta på stödarbetet för Algotskvinnorna. Några bildade en teatergrupp, andra ville sjunga och spela. En grupp kvinnor tyckte det var viktigt att lära sig om sin kropp och några ville gärna arbeta med en tidning om kvinnor i Västerbotten. Det bildades även en litteraturgrupp och en bildgrupp med syftet att lyfta fram kvinnor som skriver och kvinnor som målar.

Under hösten har vi träffats och bytt erfarenheter om hur arbetet fortgått i de olika grupperna. Mötena har varit knytalas och vi har även sjungit och dansat och haft roligt. Vi är en förening där kvinnor med olika bakgrund är med. Aldern är mellan 60 och 18 år. För närvarande arbetar vi med att förbereda kvinnokulturdagar den 26 och 27 maj i Östra Gymnasiet i Umeå. Vi kommer också under våren att ordna temakvällar kring det här numret i Skellefteå, Umeå och kanske på någon annan ort. Tid och plats annonseras i lokalpressen.

Vill du veta mer om oss kan du beställa vår tidning "Maskrosen" eller höra av dig till Christina Florin, Generalsgatan 13, 902 33 Umeå, tel. 090/12 03 94.

TACK

till Sune Jonsson, Västerbottensskildrare i ord och bild, som hjälpt oss med många fina bilder till det här numret.

Tack också till Katarina Ägren på Västerbottens museum som tagit fram historiska bilder ur museets arkiv.

“Arbetet och kärleken har alltid varit det viktigaste för mej”

intervju: Karin Nordström och Kjärstin Öhman

Lova Löfström är 58 år och född i Vilhelmina. Efter några år vid kusten flyttade hon tillbaka till inlandet och bor sen mitten av 40-talet i Dikanäs, södra Lappland. Hon har varit aktiv inom SKP/VPK alltsedan flyttningen till Dikanäs.

Lova har varit en av de få aktiva kommunisterna i inlandet, aktiv trots det kalla kriget och politisk nedgång. Det har många gånger varit svårt men Lova har inte låtit sig kuvas.

— Jag föddes i en bondby utanför Vilhelmina. Vi bodde i ett vanligt hus med ett stort kök och två mindre kammare. Vi höll till mest i köket och när vi barn var små låg nästan allihop där. I köket fanns storsängen, skottsängen och kökssoffan. Vi låg minst två tre stycken i varje säng. Men när vi ungar blev äldre flyttade vi ut en efter en till farstukammaren. Det var ett kallt och dragigt hus.

Mamma hade ett stort ansvar för hela hushållet. Vi barn, vi var mest flickor, fick tidigt hjälpa till. Jag var inte så händig, inte så duktig till att spinna, så jag togs ut till de tyngre sysslorna. Så fort jag orkade bära så var det till att gå med ok. Jag hade ett ok över axlarna och bar i en hink. Hela min barndom är ett minne utav att jag gick med detta ok och bar, att inte mina armar är nere ända vid golvet det förstår jag inte.

Jag förstår inte att min mamma klarade av allt som måste göras, det är en gåta för mig. Men jag minns inget annat än att hon var positiv och gladlynt. Hon hade en stor styrka.

Hon vävde också. Hon bearbetade ull, allt från klippningen av fåren till det färdigsydda plagget. Hon hade faktiskt fått en symaskin. På vilket sätt kan jag inte säga, men en symaskin fanns.

Vi skulle ha nya kläder ungefär varannan jul, nya klänningar och nya gensar. Då satt

foto: Björn Löfström

mamma uppe på nätterna och sydde, vi barn sov, vi var dödens trötta. Jag minns bestämt att jag ömsint lyftes ur sängen för att prova. Jul var en väldig högtid. Vi skulle på julotta och visas upp, inte fick vi sitta där i kyrkbänken och skämmas. Vi skulle inte vara sämre än andra. Och vi hade verkligen förnäma kläder.

Utslagning innan man är född

— Mamma var väldigt glad i färger så hon brukade "krus" som vi sade. En del av den vita ullen färgade hon med blå färg. Sen trädde hon upp väven så att den blev blå- och vitrutig. Vi hade även svarta får så hon bröt av med den färgen också. De där tygerna måste ha väckt en viss uppmärksamhet. För en dag kom det några från ett museum. De hade hört talas om att hon hade så vackra tyger och de ville ha en provbit till en utställning.

Efter utställningen, det var väl nån gång 1926—27, så kom det ett diplom till mamma för både färger och kvalité på garn och tyg. Det var något stort med ett diplom, ett hedersomnämmande. Vi blev väldigt glada över det där, för vi hade liksom kommit oss upp, vi hävdade oss. För det ska ni veta att en utslagning är redan på gång innan man är född. Gud nåde den som försöker höja huvudet över vattnet. Men vi gav oss inte, vi gjorde det ändå. Det var därför som jag berättade om det där diplommet, det var inga fler som hade det.

När jag var sju år blev jag getare. I två somrar hade jag sällskap med en äldre syster, men när jag blev nio blev jag ensam med kräken i skogen. Jag skulle söka upp de ställen där det fanns beten. Tänk om man skulle skicka ut en nio-åring idag. Men då var djur och människor så intima, vi

levde med varandra. Det blev långa dagar i skogen. Ibland plockade jag hallon och hjortron om det fanns. Jag var väldigt stolt och glad när jag kom hem till mamma med fulla hinkar av bär, då hade jag gjort en dubbel prestation.

Vi avgudade vår magister

— Jag har gått sex år i skolan. Jag fick läsa våra kungars historia, språklära, kristendom och psalmverser.

Men jag hade en enastående tur för när jag började i folkskolan kom det en ny lärare från Jämtland. Han var nyutbildad och hade många idéer. Han var mycket intresserad av sport och satte igång en massa aktiviteter i byn, bla skidtävlingar. Vi var intresserade, men det var svårt för vi hade inga skidor. Men magistern han ordnade tre skidpar till skolan. De var faktiskt hela skolans egendom! Det var det första kollektiva ägandet jag varit med om. Vi som var fattiga och hade det sämst ställt fick vara med att dela skidorna. Jag minns aldrig att vi bråkade om delningen, det var en bra sämja. Alla var med på skidtävlingarna och efteråt fick vi varm mjölk och bullar. Det var fantastiskt för oss stackare som inte ens fick bullar till jul. Vi avgudade vår magister.

Men du vet, då tog han sig för och ordnade skidtävlingar på söndagarna, de startade elva eller tolv, mitt under högmässotid. Men vilket ramaskri det blev från de religiösa, han skulle inte få hålla på med syndiga nöjen under högmässotid då ingen fick göra något. Men vi ungdomar ställde upp som en man för honom.

Om mamma mött Marx istället...

— Det fanns ingen kyrka i byn, men byaböner. Den gamla magistern var byapäst. Du vet det här med religion

har varit väldigt väl tillgodosett i alla tider. Det har aldrig varit någon brist på service utan då har de minsann sett till att folk fått sitt.

Klockan elva varje söndag var det byabön, då måste vi barn följa med föräldrarna. Vi fick sitta där och hänga och ha ledsamt ett par, tre timmar. När vi kom hem fick vi också sitta med armarna i kors, för vi fick inte göra någonting på söndagarna, det var dödens synd.

1927 kom en häftig väckelse till byn. Många blev frälsta på bara några få veckor, både män och kvinnor.

Du vet det var nån sorts radikalism med väckelsen. Många reagerade mot det stela och tråkiga i kyrkan. Men nu blev mötena glada, de fick en lättare stämning. Det var väl sångerna som erövrade dem först, de är tilltalande. Min mamma följde med den här väckelsen och hon sa själv att det blev en styrka för henne, för att härda ut i hennes vardagliga provningar. Det är möjligt att det kan ha varit en ännu större styrka om någon hade kommit och talat om Marx istället, det var sorgligt att hon inte blev bekant med Marx lärar. Hon hade säkert blivit den ampraste kommunist. Hon behövde nånting, det var uppenbart.

Jag är ledsen att säga det men för oss barn blev det negativt att mamma blev frälst. För plötsligt kom ordet synd med i vardagsbilden. Det är synd att göra si och synd att göra så. Det var vi inte bekant med tidigare. Viss mat blev förbjuden, mat som vi hade tyckt om. Mamma blev splittrad och hade svårt att koncentrera sig. Det var ideliga konflikter med hennes samvete men också konflikter med den övriga familjen. Hela byn splittrades i de som var trogna statskyrkan och de frireligiösa. Det var rent fiendskap.

Jag anammade inte väckel-

sen. Men det blev lättsammare att gå på mötena. Jag älskade att sjunga sångerna, dem lärde jag mig utantill. Bönemötena var ju den enda underhållning som fanns. Det var en bra gemenskap bland de väckta.

Jag har ärvt mammans karskhhet

— Det kom inga rallare till min hemby, det var en otursby på det viset. När jag kom hit till Dikanäs såg jag skillnaden, här var man sammanförd med rallingarna som redan vid sekelskiftet kom med de socialistiska idéerna.

När jag hade gått mina sex år i skolan började jag som piga, ut på den öppna marknaden och hunsas. Jag åkte från den ena pigplatsen till den andra tills jag så småningom hamnade på ett hotell i Vilhelmina. Där fick jag minsann lära mig min plats, jag räknades knappt som en människa. Det var enormt förödmjukande. Men jag har ärvt mammans karskhhet och lärt mig att inte låta någon trampa ned mig.

Jag skulle vara ödmjuk mot gäster. Det var vanligt att jag fick servera morgonkaffet på rummen. En gång kom jag till en halvgammal gubbe och istället för att ta kaffepannan så tog han på mig och sade: "ja se, det är så med oss karlar att vi ser på flickor som på hästar. Vi måste känna på länden, vi måste känna vilken form dom har."

Jag ställde ifrån mig brickan och sprang därifrån och sade till frun vad som hade hänt, men jag fick till svar att jag inte skulle mopsa mig, det gör man bara inte.

Det var nästan en slavmentalitet, det var inte tal om några fackföreningar, jag visste knappt vad det var. Hitler hade börjat komma upp och jag hörde lösryckta samtal om att han var en sjutusan till karl. Men jag var inte be-

kant med politik, jag var en vilde. Jag var gammal när jag fick den politiska inblicken.

Det tog två dagar med tåg till Umeå

— Förutom mina sex år i folkskolan har jag gått en kurs i lanthushållsskola. Egentligen var jag enormt sugen på att utbilda mig inom trädgårdsyrket. Men jag visste inte vart jag skulle vända mig för att få praktisera inom yrket. Jag gick till arbetsförmedlingen i Vilhelmina för de borde veta och jag fick till svar att jag skulle fara till n'Grönlund som hade ett stort jordbruk med stora morotsland och behövde många pigor.

Men jag for inte dit för jag fick höra att han var svår på pigorna.

Efter en tid såg jag en annons att de sökte elever till Umebygdens mejeri. Jag hade ingen chans att komma in på nån trädgårdsutbildning så då tog jag det här med mejeriet, jag hade ju gått den där lanthushållsskolan. Det var väldigt spännande att åka ned till kusten. Det tog två dagar med tåg till Umeå och sen åkte jag vidare till Bygdeå. Jag fick börja arbeta på en gång, utan fika eller mat. Men jag hade fått ett jobb som var bättre betalt än ett pigjobb och jag blev inte lika hunsad. Det var reglerad arbetstid och det var en skön arbetsgemenskap.

"Det där med djuren var ett stort kapitel. Det var nästan alltid för lite bärning. Du vet för karlarna har hästen alltid varit nåt särskilt. Hästen skulle ha det bästa höet, den bästa skötseln och den skulle ha den bästa omvårdnaden. Det blev så att korna som skulle ge mjölk och föda familjen fick sämre foder. Varje dag gjorde mamma ett avkok, värma som vi kallade det. Hon fick fixa och joxa för att det skulle räcka."

Efter två år på mejeriet gifte jag mig och fick barn. Men jag var en dålig mamma och husmor. Jag var irrationell, missnöjd och improduktiv. Alltihop var fel, det var som ett straff.

Jag kallar det kärlek

— När jag flyttade upp hit till Dikanäs bröt jag med mitt liv i Bygdeå, jag flyttade upp tillsammans med min ungdomskärlek. Än idag förstår jag inte var jag fick den styrkan ifrån. Men det kändes som om det var det enda jag kunde göra, antingen leva eller dö, jag hade inga alternativ, det var att kapitulera utan villkor. Du vet att läget var yt-

terst prekärt för min del för jag var faktiskt på väg med Åsa. Även om vi hade brevväxlat hade vi hållit det sexuella avskilt. Men Edvard ville att jag skulle bestämma mig, barn eller inte, det spelade ingen roll. Då bestämde jag mig definitivt, det fick bära eller brista. Det har visat sig att det var det rätta, vi har haft ett fint förhållande. Men det var ett svårt steg att ta, alla fick lida.

Edvard och jag hade träffats i ungdomen och varit häftigt förälskade men livet högg oss ifrån varandra. Vi vågade inte berätta för varandra hur taskigt vi hade det och hur mycket vi tyckte om varandra. Ingen av oss hade ett öre på fickan, vi hade bara våra komplex. Ingen av oss var bekant med Marx och ingen var bekant med Lenin, vi visste inget.

Efter alla år och förvecklingar kom vi på att vi hade behov av varandra. Du kan kalla det telepati eller vad du vill, jag kallar det kärlek. Arbete och kärlek har alltid varit det viktigaste för mig. Vi började brevväxla och det pågick i tre år, jag var gift då. Vi träffades någon enstaka gång. I sina brev skrev han mycket om politik och jag blev intresserad och började tänka politiskt. Jag visste att det var den karl jag skulle ha, det var han jag kunde utvecklas med, vi var på samma nivå. Men vi fick det inte lätt. Vi var fattiga och vi var kommunister, det ena gav det andra.

På kvällen var det rena lynchstämningen

— När vi flyttade upp till Dikanäs fanns det en stor SKP-avdelning här, det var ungefär sextio medlemmar på pappret. Men efter händelserna i Tjeckoslovakien 1948 så föll det direkt och inom kort var vi tjugo och nu är vi bara några stycken som är något så nära aktiva.

Vi hade det jobbigt innan vi

blev accepterade. Det var speciellt svårt 1950 i samband med stockholmsappellen. Det var en tribunal i Stockholm som gick ut med ett upprop över hela världen i protest mot atombomben. Vi fick listorna hit upp och då fanns en väldigt aktiv ungdomsklubb här. En av flickorna i klubben tog listan och gick först till prästen som skrev på. Det var självklart att han skulle skriva på mot atombomben. Bara för att prästen stod överst på listan fick vi över etthundra namn. Vi var glad över att det var så många som skrev på. Vi skickade inte iväg listorna genast för vi ville försöka få fler namn. Men då började en av lärarna sprida ut att det var kommunisterna som stod bakom den här listan. Du vet, det här var 1950, mitt under kalla krigets värsta dagar, vilken hets. Den där läraren gick och knackade på hos framförallt de religiösa och sade att de skulle skynda sig att få sina namn strukna. Inom några timmar var det fullt med folk utanför det hus vi bodde och de ville ha sina namn strukna. Jag gick ut och frågade om vi såg farliga ut och det viktigaste var väl i alla fall att säga nej till atombomben.

De gick hem för att tänka över saken och innan paniken skulle bryta lös, tog flickan och jag och skickade iväg listorna. Men på kvällen var det rena lynchstämningen! Du vet sen att gå ut på byn, det var svårt i dagar och veckor efteråt. Vi var utfryssta och hade alla möjliga fel. Att jag överhuvudtaget finns kvar här och kan ha butik och träffa folk det är ett under. Men nu är jag accepterad. Edvard och jag har hjälpts åt, vi håller på det vi tror är rätt och riktigt och vi försöker sätta oss in i andras situation.

Så trots allt så trivs jag här i Dikanäs, det är en trevlig by. □

foto: Sune Jonsson

VÄSTERBOTTENS KROPP OCH

Västerbottens kropp: kusten, inlandet, fjällen. Västerbottens själ: liberalismen, religiositeten, nykterheten.

Fabrikerna finns vid kusten. I inlandet finns småjordbruk, avstånden är långa, många byar och gårdar är isolerade. Nya tankegångar når långsamt

fram, om de alls gör det. Inlandsbanan blev en pulsåder: rallarna kom med de nya idéerna. Men rallarna fortsatte med järnvägen till Norrbotten och malmfälten, det var där arbetarrörelsen växte sig stark. I Västerbotten fick de socialistiska idéerna inget fotfäste förutom i vissa fa-

briksorter vid kusten. Livshållningen formades av en nedärvd månghundraårig arbetsmoral där Gud var auktoriteten och katekesen, inte Kapitalet, rättensnoret. När Marx kom till byn — om han kom — var Jesus redan där...

Religionens makt var stor. Prästen predikade om

"Socialisterna då? Socialisterna visste man nog hur de var: de gapade och skrek men de fattade inte hur det egentligen var.

Sin röst skulle man rikta till Gud. Hos Gud hade varje fattig själ fyrtiotusen röster. Där ginge det ej att bli bortröstad, och icket vart vinda sparrar bortkastade likt onyttiga skarn. Så var hans mening. Gud är rättvis, inför hans domstol bliva vi ej nedtummade."

P-O Enquist: Musikanternas uttåg

DÅ BLEV JAG DEMOKRAT

Kan du tänka dej att min farfar var högerman och ändå var vi så förbajade fattig. Det fanns ju ingen socialistisk anda alls och ändå var folk så vansinnigt fattiga. Hur kan detta komma sej? De var ju religiösa förstås. "Pingstara"

(pingstväänner) som vi sa. Men vet du — en gång halsade jag på hos släktingar och de var demokrater.

Jag minns att just då hade jag en kappa på mej som var så in i nordén trasig. Ja, du vet vad kanfas är? Kanfasen syntes genom tyget — så nött var det. Då tänkte jag när jag såg ner på kappan min och jag såg kanfasen genom tyget:

"Är jag så himla fattig att jag inte har en ordentlig kappa. Då borde jag vara demokrat." Och då blev jag demokrat. Och det har jag varit sedan dess.

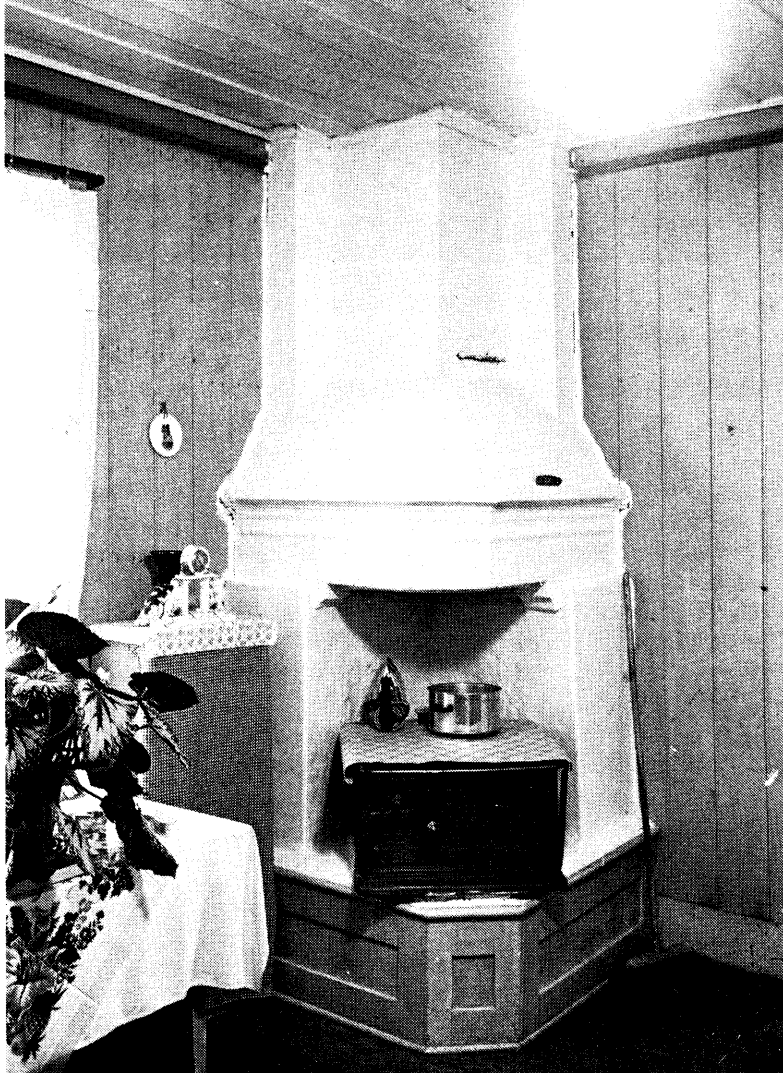
*Greta Forsman, 57 år
intervjuad av
Agneta Norberg*

CH SJÄL

människans synd, helvetet, skärselden... hav tröst och ni kan komma till Gud. Religionen höll folket i herrans tukt och förmaning. Men drömmen om det kommande himmelriket var också ett stöd i en hård tillvaro. Och kyrko-helgerna var avbrott i vardagen, något av en fest.

Det nya kommer långsamt in och tränger inte ut det gamla, Vedspisen i den tidigare öppna spisen. El-spisen ovanpå eller bredvid.

foto: Sune Jonsson

Religionen — både statskyrkans och frikyrkornas — har haft stor dragningskraft på kvinnorna. För dem kunde kyrkobesöken vara det enda legitima skälet att gå bort från hemmet och sysslorna där. Visserligen predikade kyrkan kvinnans underdanighet inför Gud och mannen men här fanns också värmen, samhörigheten, tilliten. Bland andra kvinnor.

foto: Sune Jonsson

“Men käre, jag bar ibland så halskoterna höll på gå å”

intervju: Agneta Norberg

Vi åkte upp till min mammas hemby. Umforsmark. Det är en liten by som ligger i Tärnaffjällen. Där har jag släkt och många bekanta. Eftersom vi ville prata med kvinnor från olika delar av länet föll det sej naturligt att åka dit.

Vi följde Blå vägen — asfalterad, bred och fin från Umeå till Umforsmark. Det är faktiskt en ren fröjd för ögat att åka efter den vägen. Ju högre upp ju vackrare blir det. Min kusin Gusti tog emot oss. Hon bjöd på hjortron och grädde. Kerstin och Karin for till Dikanäs för att intervjua Lova. Jag stannade i Umforsmark och pratade med Lena Jonsson, 63 år.

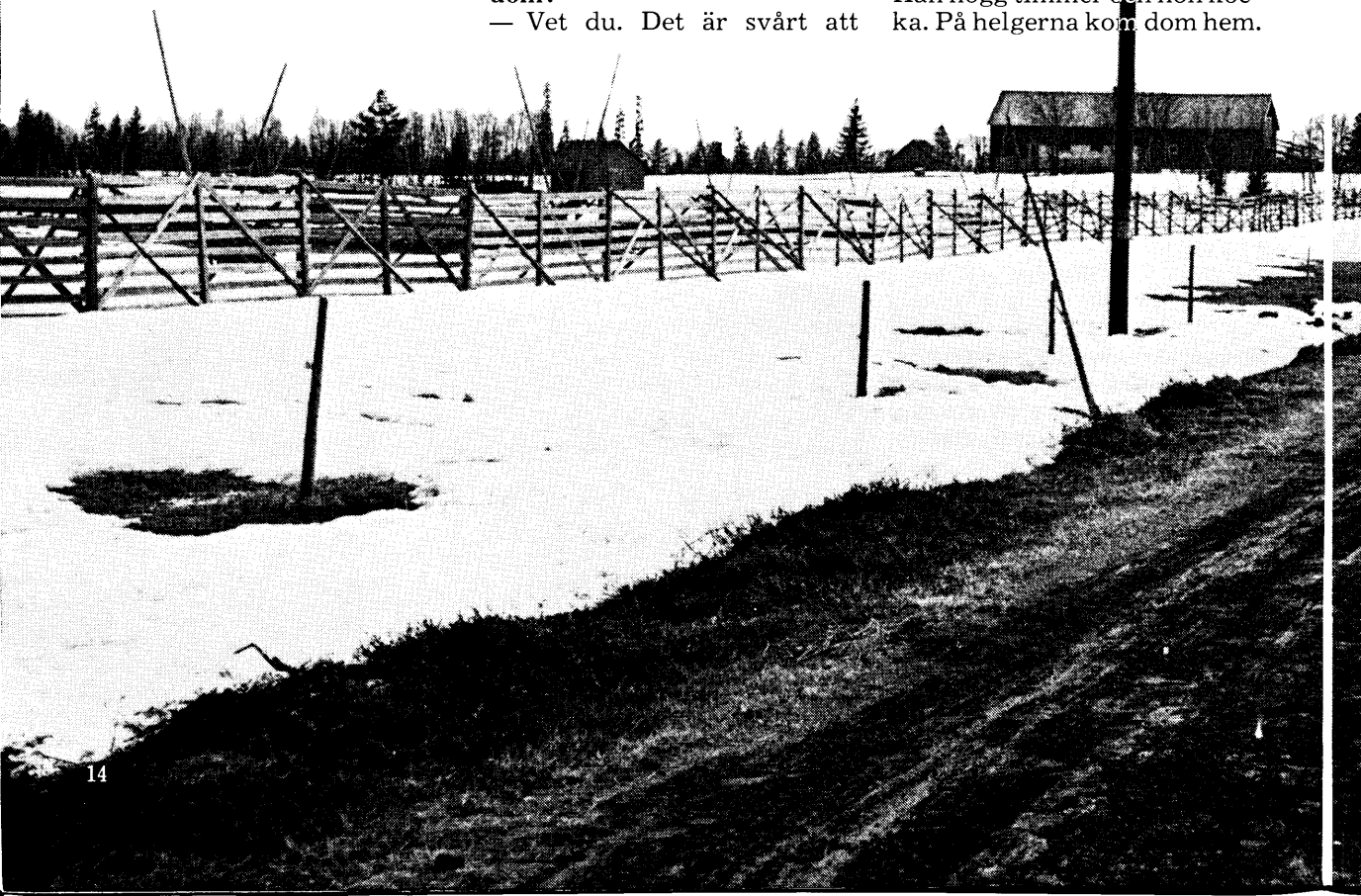
— Nämen är det Agneta.. Huldass jënta? Ja, du är då lik Hugo alldeles förfärligt. Ja, du vet jag har ju tjänat lillpiga i din hemby. Jag minns det så

väl. Jag var tolv år då och jag är sextitre nu. Tiden går fort så alldeles hemskt.

Minns du något från din barn-

dom?
— Vet du. Det är svårt att

minnas. Min mamma dog när jag var tolv år. Hon dog nog i sviter efter barnsäng. Hon hade ju fött sitt tolfte barn. Min äldsta syster var då femton år och vi skulle ta hand om hela hushållet. Pappa var ju borta i timmerskogen... ja, vad skulle vi göra... det var bara att arbeta. Så småningom fick vi väl någon hjälp. Men kan du tänka dej på om satte upp en trasmatteväv. 12 år var jag och min syster var femton. Så småningom for min syster från hemmet och det blev min bror och jag som skulle stå för huset medan min pappa och hans nya fru var i skogen. Han högg timmer och hon kocka. På helgerna kom dom hem.

Jag skulle tvätta och laga kläder åt dom då. Ja, vilket liv... Jag minns så dåligt. Så småningom for jag hemifrån och tjänade piga. Jag var tjugo år då. Jag tjäna hos en bonde. Frun var lärarinna.

När började din arbetsdag?

— Vet du, på sommaren satt jag redan halv fyra i sängen och broderade. Det var min fritid. Solen kom in genom fönstret där jag låg. Jag är morgonpigga så det är alldeles hemska. Jag broderade åt mej själv några timmar. Vid sextiden koka jag kaffe och vid sju tiden gick jag till lagårn. Jag behövde inte bära på bricka åt någon. Ja, det var endast pojken i gården. Han var dålig på att vakna. Jag bar kaffe åt honom för att han skulle vakna. Han var sjutton år.

Sen gjorde jag bort lagårn. Jag mocka dynga och så...

Tog du hand om hästen också?

— Nej, för hästen var jag rädd. Och korna också... dom som hade stora horn. Men en gång var jag modig. Jag for med en ko när hon var "åt tjurn". Jag tog grimma över hornen och en kvist i handen och så sa jag: "Inte vara dum, inte vara dum". Du vet det var ju vinter och djupsnö. Det var några kilometer dit. Då husbonden kom hem och såg fotspåren och förstod att jag gjort det själv ökte han på lönen. Jag hade 25 och fick 30 i månan. Jag hade det ganska bra när jag var piga. Jag hade inte hela ansvaret. Det var en dotter i gården och vi hjälptes smått åt. Och så var det en gammal tant som också hjälpte till. Men sen gifte jag mej...

När gifte du dej?

— Nyårsafton 1942. Först hyrde vi här i byn men sedan flyttade vi in i en fjällägenhet. Vi arrendera kronans mark, och det var fri vedbrand, fri fiskerätt. Ja, det var ett härligt ställe. Vi fick mycket besök

av turister och så... Men det var ju det att det fanns inget lyse. Karbidlampa och rackelskap. Inget lyse och vattnet nere på ån. Men käre, jag bar ibland så halskoterna höll på gå å.

Bar du med ett ok då?

— Först bar jag med armarna. Men sedan fick jag några ok. Tänk dej att tvätta kläder på detta vis: Jag hade en stor så nere på isen och så bar jag upp vattnet och värmden i en 20-liters storkittel. Jag värmden vattnet på elplattan och sedan gnugga jag. Sedan kokade jag kläderna i en 8-liters emaljrad balja. Jag kokade i lut. Du vet så hemska för händerna. Sedan lastade jag kläderna i hinkar och bar ner dem till älven. Där sköljde jag kläderna. Det var till, att ös och ös med hinkarna. En gång när jag kom hem var örnen alldeles stelfrusna. Så kallt var det. En vattenfallschef kom fram till mej och sa: Fryser ni? Nej, sa jag. Jag håller mej vär-

men genom å ös vattne. Jag svettades om kroppen och frös om öronen. Först hade jag en vanlig träså. Men då hände en lycklig tilldragelse. Vattenfallarna körde sönder min träså. En vattenfallschef ordna mej en zinkplåtså. Den sån höll när solen började steka. En träså sprick opp, vet du ju.

Vad gjorde karln din på den tiden?

— Han var i timmerskogen.

Jag är ganska utarbetad och trött. Jag har gjort tungjobb i hela mitt liv. Jag har burit vatten, jag har huggit ved.

Har du varit i timmerskogen menar du?

— Nej, på hemgårn har jag rustat ved. Han var ju borta i skogen och det var 25 grader kallt. Vad skulle vi göra. Vi kunde ju inte frysa ihjäl — jantan och jag. Jag var tvungen ge mej ut i skogen i djupsnön och hugga ven. Surjörken... i skogen. Det här var på sena fyrtiotalet. Det går ju bra då man har långbyxor. Jag tog med mej striksäcken och gav mej iväg. Jag sågade

ut en björk och kapade i lämpliga längder. Och så klyva. Men det gick ju bra att klyva när det är kallt. Det smäller bara till. Så lastade jag veden i striksäcken och så upp med den på ryggen... 25 grader kallt och han var borta. Ja, jag ha skaffa mycke ved.

Du har gjort vad man kallar karlagöra?

— Ja man får slita ont. Jag tror att jag är utarbetad. En goddagspilt är nog mindre trött än jag. Du vet jag har slitit och burit. Och så har jag städat i tio år på bygget. Vispat på med armarna.

Var städade du?

— Jag städade på Gardikforsbygget. För tio år sedan städade jag gruvstugorna, dem är stora. Jag städade kontoren. Du vet, jag vispade på med armarna och städade. Ibland blir man bitter när man ser nånting. När man ser karlarna på kontoret hur dem satt ibland... med armarna bakom nacken och gunga på stolarna. Hur mycket tror du dom hade per timme? Hur mycket tror du... och jag vispa på för min luskronor... fem kontor för 8,50.

Per timme?

— För alltihop! 8:50 för att städa fem kontor. Jag behövde ju åtta och femti för att fara dit och tillbaka. Det är ju sex kilometer tur och retur.

Hur länge städade du per dag?

— Jag för ju en kvart över sex på morgonen. Jag följde karln min i bilen. Vi tog sparken eller cykeln i bilen så att jag skulle ha då jag skulle hem. Ibland hade jag hunnit städa matsalen innan dom skulle äta vid niotiden. Sen hade jag en massa kurar. Jag hade sju hus på bygget att städa. Och dom ville ha mej. Jag vill int skryta. Men jag städar noga. Jag kom väl hem mellan ett och tre så att jag hann handla till middagen. Men det varierar. Jag hade något slags ackord, jag minns inte så noga nu. I tio år städade jag. Nu har jag pension. Och hustrutillägg för min man är sjukpensionär.

Du bodde nära Gardikforsen?

— Vi bodde utmed älven. Umeälven. Vi måste flytta därifrån för Vattenfall löste ut oss. Vi var i vägen. Nu är det en massa jordvallar där. Blomrabatterna blev kvar.

Sörjde du över att behöva flytta?

— Men hör du, jag hade som en klump i bröstet så länge, så länge. Det var som en sten. Det var som en sten. Men det gick över det som allt annat. Vi hade det ju bra där på sommaren. Vi var aldrig ensamma och långväga gäster hade vi — turister hälsa på.

Hörde ni forsen?

— Det susa ju. Sjöd som vi säger. Men det är som med allt annat, saknaden tyna bort med tiden. Men vi hade det ju obekvämt där. Karbidlampa och rackelskap. Och vatten nere på älven.

Tycker du att det var värt att forsen byggdes ut?

— Folk hade gyllene tider under den tid kraftverket byggdes. Jag är glad över den gyllene tid folk fick ha. Från min sida ser jag det så. Men jag vet att det är många som menar

**foto:
Karin
Nordström**

att dem inte skulle fått förstöra här.

Finns det några arbetstillfällen nu?

— Nej, här blev alldeles dött och vi mista alla våra kamrater som bodde här medan bygget pågick. Vi riktigt sörjer anläggningsarbetarna. Jag är ju en sällskapsmänniska. Men nu är allt dött.

Vad gör dina barn?

— En av mina döttrar är kontorist. Den yngsta är städerska i Borlänge.

Tycker du att hon har ett mindre slitsamt liv än det du haft?

— Nej hon är så trött så trött. Och ändå har hon maskiner. Jag har haft maskinerna i armarna. Men jag tror att hon är tröttare än jag. Hon är så mager och blek. Jag är nog kraftigare än hon.

När du har riktigt roligt, vad gör du då?

— Jag tycker att det är jätteroligt att plocka bär. Och när mågen kommer hit. Då spela han dragspel och jag gitarr så det bara dåna. Det är roligt tycker jag. Du vet jag kan sånger från längesen. Från Segertoner. Mina föräldrar var ju pingstare (pingstväänner).

Är du pingstvän?

— Nej, jag har varit men gått ut ur församlingen. Jag tycker inte jag kan vara religiös på ett riktigt sätt. Om man är religiös ska det synas på en att det har hänt någonting. Du ska ju visa med ditt liv. Om jag inte kan det så är det lika bra att gå ur. En del som säger sej vara religiös lever ju på ett sätt så du börjar fundera hur det kan gå till.

Hur tycker du man bör vara om man är religiös?

— Människan ska själv vara ett vittnesbörd om sin fräls-

ning. Man ska inte baktala. Men jag tycker inte att jag är sann.. Som jag skulle vilja. Därför är jag inte med i församlingen.

Är du intresserad av politik?

— Nej, jag funderar aldrig på det. Jag håller på mitt. Jag håll på demokraterna. Vi är pensionärer. Vi är småfolket. I mitt hem röstade dem nog på folkpartiet. Pappa läste ju alltid Västerbottens Kuriren. Men när jag gifte mej blev det en annan sak. För min man var demokrat. Och jag röstar som min man. Jag tror att det nog är bra att rösta på demokraterna. Vi är ju arbetare. Vi är inte kapitalister.

Här slutar intervjun och Lena och jag tar oss en kaffetår. Sedan tar vi fram drag-spelet och Lena spelar och jag sjunger: "Gyllne morgon, gyllne morgon, sista natten svunnit hän. Jag går ut att möta Frälsaren med fröjd. Halle-luja, Ära vare Gud i höjd.. ■

"Kelingen förr i tin fick sannerligen känn att dem skull vara gubben underdåni. Dem fick int utveckla sej på de sättet att dem vart en personlighet, som gubba. Då man prata om den och den kelinga dere byn skull man först nämn gubbens namn och sedan hennes. Som t ex Jannes Anna, Kalles Maria, osv. Man hört aldrig att dem sa Marias Kalle eller Annas Janne. Vad hä nu berodde på."

"Mång kelingen från den tin hadd nog aldrig prove va hä vill sej å ha hann om penninga. Hä var ju långt före barnbidraga. Skull hä hanles matn så vart he mest hannle på kredit. Annars om hä var fråga om å storhannel, då vart int kelingen betrodd. Gubben for själv å hannle. Den ende gången dem fick håll i en krona var om dem had vari bort å baka tunnbrö en dag för två kronor om dagen."

"Kelingen den tin fick då arbet. Opp tidigt på måran och gå och lägg sej långt efter sistn. Dem skull sköt om fähuset tre gång om dagen. Var då karahalen bort i skogen eller som dem var på en del ställ branog lat så fick hon mocka dynga och hink opp vattne. Om de nu fanns nå vattn å hink borti brunne. För det mesta vart brunne tomt tidit på vintern. Om hä nu fanns nån brunn. Då var de att tin snön eller dra vattne från en kalkkälla."

"Mång gång var hä nog int sä rolit å vara keling. Då dem hadd arbete hele vickun så dem var alldeles färdi på lördaskvälln. Då kom gubben hem. Han hadd vure bort hele vickun. Då skull dem ligg å bräsa för han. Sen dem kanske mång gång mot sin vilja had vuri tvungen ligg å bräsa för gubben var dem ängsli att val bånut. Hä kanske fanns nog mång sen förut."

"Nu vill ja inte me den här berättelsen påstå att karana int gjort rätt för sej. Nästan allihopa var no dukti å arbet å klara familjen. Men ja vill ändå påstå å poängtera att no var hä kelingen som fick dra tyngstlasse."

Ansgar Grundström: "Förr i tin"

“Hon skulle svara för allt”

intervju: Agneta Norberg

Bojan Kärrman är 50 år, född i mitten av en syskonskara på nio barn. Hennes far var järnvägsarbetare och mamman skötte hemmet och hade stort ansvar för småbruket. Hon skulle svara för allt. Bojan såg hur ont hennes mamma slet och försökte hjälpa henne så gott hon kunde. Själv minns hon inte att hon hade någon barndom eller ungdom. Det var arbete jämt. Och idag: — Poststationen är död. Skolan finns inte längre. Dom har tagit ifrån oss allt, säger Bojan.

Porträtt från 20-talet av Bojans mor Frida

Vad var kvinnofolksgöra för din mamma?

— Hon skulle svara för allt. Hon klippte fåren, spann ull, vävde och sydde kläder åt oss. Hon skulle ansvara för att maten stod på bordet och att hon hade något att laga maten av. Hon var den som lade ut näten och sen tog reda på fisken och salta ner i kaggar. Hon var den som skulle hålla eld i spisen och dessutom se till att hon hade något att elda av. Så hon for ut i skogen om vintern och kvista av surveden som var full av is. Och sedan köra hem veden på en kälke och såga upp den. Vi barn såga ved så fort vi kom från skolan. Det var sällan vi hade ved för vintern. Vi fick skaffa eftersom. Du kan ju tänka dej vilken ved vi hade att elda av. Vilken surved vi skulle elda av. Surbjörkved.

Hon skötte ju om allt i ladugårn. Mocka dynga. Ja, du vet ju hur tung dyngan kan vara.

Men att hon överlevde. Ja så var det då hö till korna och hästen. Men för att ta sej till ladugården fick hon skotta snö för att ta sej fram.

Men vattnet var värsta kapitlet. Vi hade ju så långt till vattuttaget. Ända ut på Rävattjärn. Det var ju flera hundra meter till vattentaget. Någon brunn på gården hade vi inte då jag växte upp.

Det värsta var ju att se hur hon plågades av bräck, vad jag led av att se mamma fara illa. Och jämt med barn. Jämt. Jag hörde ibland hur mamma grät på nätterna. Hon var väl rädd att bli med barn — det var ju den ständiga skräcken. Det var aldrig tal om några preventivmedel.

Några egna pengar hade hon ju inte. Varje gång hon skulle ha pengar till varpgarn fick hon böna och be. Fanns det några pengar i huset gick ju allt till skulden på affärn. Matskulden.

I slättern var hon ju lika mycket i arbete som vi andra. Dessutom skulle hon ha maten färdig då vi kom in. Pappa hade ju rätt att vila sej. Jag såg aldrig mamma vila sej. Aldrig. Hon steg upp fyra och gick sist i säng.

Ordet fritid visste ingen vad det var. Allra minst mamma. Ja om man inte menar då hon satt vid vävstolen. Det var nog en avkoppling kan jag tro. Hon blev ju frälst så småningom. Det blev en utlöpare och en tröst för henne.

Om jag skulle berätta vad jag minns av min egen barndom så vet jag inte att jag hade någon barndom eller ungdom. Det var arbete jämt, jämt. Pappa tålde aldrig att vi satt stilla. Man skulle hålla sej i rörelse. Ut på åkern som lill-liten. Och förresten såg jag hur mamma slet. Hur ont hon slet. Jag gjorde så gott jag kunde för att hon skulle få hjälp. Jag rodde när hon lade ut näten. Jag mockade dynga o hämtade vatten och ved.

Nå men ditt eget liv då?

Hur kom det att se ut?

— Jag blev stannande i byn. Gifte mej med en från samma by. Tre barn har jag. De två äldsta är fullvuxna. Ja, jag är ju farmor för sjutton. Det är härligt.

Min arbetsdag idag? Ja, den ser väl ut ungefär så här: Jag stiger upp vid fyratiden. Vi har ju 42 djur. Tjugo djur ska mjölkas. Maskinellt förstås... Vi har ju modernt i lagårn. Vatten, avlopp och rörmjolkning. Ja, så mocka jag dynga, kalvarna och korna får sitt. När jag kommer in från lagårn vid niotiden är det frukost, diskning, städa upp om det behövs.

Klädtvätt kanske. Senare på dagen — vid halvtvåtiden ger jag mej iväg till mitt andra arbete. Skolstädningen. Skolan finns ju inte längre i byn så jag får ge mej iväg till centralorten fem mil härifrån. Jag åker rälsbuss dit.

Där ska man hålla efter där ungdomen har skitlat ner. Om de bara visste vilket göra det är att hålla reda på skiten ef-

ter dem. Det är ett otacksamt göra. Och inte är det någon ära. Inte danar det människan att gå så där. Jag har egentligen aldrig känt någon stolt- het över städningen. Men jag städar för att ha egna pengar. Det är viktigt att ha egna pengar. Min mamma hade aldrig egna pengar. Jag såg aldrig fem öre i huset. Ja, när hon började få leverera mjölk till mejeriet. Då fick hon egna pengar att rå över. Men då hade det blivit ljusare tider. Barnbidrag hann hon få för de två yngsta. Men då var det ljusare tider.

Vad skulle du vilja säga om kvinnans ställning i dag. I politik t ex?

Kvinnorna har ju egentligen ingenting att säga till om. Fler kvinnor måste fram. Det där gubbsittandet är ju inte bra. Men kvinnor är för lite medvetna om hur viktigt det är. Politik är det viktigaste tycker jag. Det är ju där kärnan är. Det vet vi ju. Men jag är för dåligt utbildad för att förklara hur allt hänger ihop. Men jag såg ju hur mamma

foto: Karin Nordberg

fick' slita ont. Hon hade ett hårt liv. Hon vände sej till religionen för att få någon tröst. Men det har inte jag gjort.

Egentligen har ju religionen och manssamhället förtryckt kvinnan. Och någon socialistisk tradition har vi ju inte haft här i inlandet. Det var ju

först med rallarna man fick höra talas om något något sådant. Byn var ju som död innan.

Nu håller ju allt på vara dött här. Järnvägsstationen är död. Poststationen är död. Skolan finns inte längre. Tall'n växer på åkern. Ja, du

se ju utanför fönstret. Dom har tagit ifrån oss allt. Ja, Konsum finns kvar och ICA. Nu är det väl bara sex aktiva jordbrukare kvar. All kraft har vi skickat söderut. Dom får köpa den billigt. Skogen skövlar dem. Hur kan de få göra så?

"Att planera antalet barn i äktenskapet var inget som tillkom kvinnan. Det var vanligt att männen gick omkring och förhävde sig, om de hade många barn, och ju fler pojkar kvinnan födde, desto värre bröstade de sig, eftersom antalet pojkar var en måttstock på deras mannakraft. Däremot uppskattades ett flickebarn föga. I jämförelse med det, var det betydligt storslagnare då man fick en kalv i ladugården.

Pojkarna hade en mycket privilegierad ställning, medan flickorna i tidiga barnaår fick lära sig arbeta. De blev hunsade och måste lyda i allt, fick utföra alla obehagliga sysslor, som pojkarna i regel var befriade ifrån. Så fortsatte det upp genom åren. Kvinnan var dömd till underkastelse och all rätt var på mannens sida. Kvinnan skulle skuffas undan, fick aldrig öppna munnen, skulle vara glad och vänlig och stå mannen till pass. Hon var rätt och slätt hushållerska, skulle föda och sköta barn, vara till lags, en slavinna med ständig närvaroplikt inom hemmets väggar. Var mannen hemma fick hon smyga sig till ett besök hos grannen, ty annars blev hon kallad byranta och skvallerkärning, och var hennes uppsyn inte vänlig nog var det bara att slå och spöa henne. Det höll de på som en rätt, och det gör väl fortfarande de som nu håller på att vara gamla. När jag började var det på samma sätt, fast det var så sent som på 40-talet".

Linnea Fjällstedt i Sune Jonssons inledning till hennes bok "Hungerpesten".

foto: Sune Jonsson

ORDFÖRANDENS SPALT

Kära läsare!

Vår tidning Vi människor ser litet annorlunda ut den här gången.

SKV-nytt och aktuella artiklar samsas på det ljusblå 8-sidiga mittenarket, som ersätter det tidigare Kontaktbladet.

Tidningen i övrigt kommer åtminstone det här året att bestå av temanummer och kontaktbladet som gått ut till SKV:s medlemmar kommer att upphöra. Renodlade temanummer är svårt att åstadkomma för en förbundstidning. Vi måste få tala om våra aktioner, våra insamlingar, vårt fredsarbete, vårt internationella arbete, barnåret, miljövården.

Kort sagt, hur vi förverkligar vårt handlingsprogram.

*

Vi står nu mitt i förberedelserna för 8 mars, internationella kvinnodagen (strängt taget är det för sent med några goda råd, när det här numret kommer).

Som alla vet instiftades dagen i samband med en konferens i Köpenhamn organiserad av Andra Internationalen. Initiativtagare var ingen mindre än Clara Zetkin, som för övrigt i år pryder vårt medlemskort. Året var 1910.

Mycket har ändrats sedan dess och mycket är oförändrat. Vi tycker väl själva att sextio års rösträtt inte gett vad kvinnorna väntat sig — rösträttskravet var ju ett huvudkrav för 1910 års kvinnor.

I många länder, inte minst f d u-länder, går omvandlingen till jämställdhet svindlande fort.

Vi behöver bara tänka på Cuba, de afrikanska kvinnorna som nu är på marsch, Vietnams kvinnor och många fler.

För några veckor sedan besökte jag Turkmenistan, den sydligaste sovjetrepubliken, som blev socialistisk några år efter vi fått rösträtt — i Kaukasus och de centralasiatiska republikerna segrade revolutionen först i början på 20-talet. Där startade man från det absoluta bottenläget och nu har man redan flera generationer av yrkeskvinnor på alla områden.

Majoriteten av världens kvinnor arbetar med barn, sina egna och andras, internationella barnåret är också kvinnornas år. Måtte det också bli ett fredens år och måtte kravet på fred och samarbete ställas allt hårdare. Det gäller oss och alla barn, kvinnor, män, det gäller vår värld.

E.P.

VI HAR ETT ALTERNATIV

Vi har ett alternativ är namnet på algotssömmerskornas egen tidning. Den kan beställas via: Åke Paulsson, Norrbölegatan 20, 931 00 Skellefteå. Eller 5:— på pg 50 86 10-3

ATT STÖDJA ALGOTS NORD

Lillemor Lundgren, SKV-Örebro, beskriver hur man dragit igång en stödkommitté för Algots Nord:

1. Vi i SKV stencilerade upp Uppropet från klubbstyrelserna i Skellefteå, Lycksele och Norsjö samt inbjöd till stödarbete på av oss bestämd tid och plats.
2. Vi inbjöd kvinnobokcaféet Halva Himlen, olika vänsterorganisationer, SSKF — Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund, SSU och stans miljögrupp. Dessutom Vi mänskors prenumeranter samt olika fackliga organisationer.
3. Vi öppnade mötet med att kort berätta om sömmerskornas situation. Mötet beslöt att vi skulle jobba som individer i kommittén, 1 person — 1 röst. Bl a skulle vårt arbete syfta till att få olika politiska och fackliga organisationer att stödja sömmerskornas sak.
4. Vi ringde upp de lokala tidningarna och lokalradion och meddelade att en kommitté bildats för att stärka opinionen för Algots Nords sak.
5. Vi tog kontakt med sömmerskorna och meddelade att vi fanns samt beställde deras tidning. Nu får vi deras kontaktblad till stödkommittéerna med bra tips och information.
6. Det är viktigt att snabbt bli utåtriktad i arbetet. Det är bästa sättet att komma över osäkerheten vi alla känner inför det här med att övertyga andra om vår åsikt. Därför beslöt vi att genast ha ett appellmöte på stan en lördagförmiddag. Innehållet i våra korta tal hämtade vi från sömmerskornas egen tidning. Mycket lyckat blev det när 2 tjejer snackade, den ena frågade och den andra svarade. Först hade vi kontaktat de lokala tidningarna, en av dem var på plats och intervjuade oss. Några musikgrupper som vi tänkte skulle spela på torget frös vid de 20 minusgraderna. Men Maranata sjöng och spelade som vanligt. Kan dom så kan vi! Nästa gång ska vi också sjunga för sömmerskornas sak!
7. SSKF och SSU hörsammade inte vår inbjudan till gemensamt stödarbete. SSKFs Örebro-krets har i tidningsinsändare stött Algots Nord. SSU-Facket har hållit appellmöten på stan och sålt Algots-tidningen. Vi stöder samma sak, kan vi arbeta tillsammans? Som initiativtagare fick SKV ta ett särskilt ansvar för att dra med dem. Upprepade kontakter med framför allt SSU har nu lett till att vi ska samarbeta. Var detta viktigt? Ett stöd till sömmerskorna måste ju innebära att de politiska partierna ska pressas till klara ställningstaganden. Vi ska tvinga landstingspolitikerna att diskutera sin ofta slappa inköspolitik (vi kan inte ta ställning till fackliga rättigheter — vi köper där det är billigast). Vi ska verka för att de fackliga organisationerna diskuterar och stöder Beklädnadsarbetarförbundets krav på att införa en "socialklausul" i handelspolitiken samt uttalar sig för det självklara behovet av hållbara och dugliga arbetskläder och stöder Algots Nords alternativa produktion. Vi ska pressa riksdagspartierna att ta ställning för sömmerskornas fortsatta existens. Med dessa arbetsuppgifter framför oss är det inte ointressant hur SSKF och SSU ställer sig. SSKF ska ta upp frågan på sitt årsmöte i februari.
8. Snart är det 8:e mars. Sömmerskorna är det mest framträdande exemplet på en framåtsyftande kvinnokamp i år. Rätt till arbete, rätt för Norrland att existera, mot slit-och-släng-konsumtion, för kvalitetsproduktion under arbetarnas kontroll av produkten och arbetsorganiseringen. Givetvis kommer vi att prata om Algots Nord — vi ska också försöka ta ner en sömmerska (om de har tid).
9. I vårt arbete kan vi inte bara vända oss till den allmänna opinionen och säga: stöd Algots Nords sömmerskor. Vi måste också klargöra politikernas ställningstagande för att möjliggöra att de som stöder Algots Nord sitter i riksdagen och kan fatta beslut om de nödvändiga garantierna. Så här i

REMISSER: SKV-SVAR OM DAGHEM

Familjestödsutredningen gav på senhösten ut en rätt omfattande diskussionspromemoria, *Daghem för små barn*.

I sitt svar säger SKV att denna rapport givetvis inte kan ge en total bild av hur daghemmen fungerar. Det vore bättre, säger man, om utredningen inte utgått från idealdaghem utan mera sett till den faktiska situationen. Därigenom hade man kunnat komma fram till vad som måste förbättras.

En viktig sak som SKV påpekar är att utredarna borde tagit upp varför personalen på daghem slutar eller byter arbetsplats efter så kort tid. En sak som är speciellt skadlig för små barn.

När det gäller åldersintegrerade daghem bör man diskutera utredningens förslag så att inte förskoleplatserna kommer att minska. Det blir fallet om förslaget genomförs på redan existerande daghem. Åldersintegrerade daghem måste bli ett alternativ till de daghem som nu befinner sig på planeringsstadiet. Bl a måste ytorna se annorlunda ut, det bör finnas smårum till vilka barnen kan dra sig tillbaka.

För personalen är det säkert mera stimulerande att arbeta med barn i olika åldrar, men barnen bör också tillfrågas om de anser detta vara en förbättring.

SKV säger i sitt svar att de problem som daghemmen nu brottas med inte löses av åldersintegrerade daghem: problem som innebär att utbildad personal slutar, att det finns för litet

föräldraintresse, att daghemmen får ta hand om för många barn med särskilda behov utan tillräckligt med utbildad personal för ändamålet osv. Daghem av denna typ kan dock vara ett av flera sätt att komma tillrätta med svårigheterna.

Det bör finnas ett speciellt rum på varje daghem avsett för barn som insjuknar under dagen, säger SKV vidare i sitt svar.

Därefter tar man upp barnavårdscentralernas ställning.

SKV anser att denna ska förstärkas och att centralerna ska vara ansvariga för en stor del av den förebyggande vården. Förutsättningen är utökade anslag eftersom centralerna redan nu är katastrofalt underbemannade.

Som helhet anser SKV att diskussionspromemorian från familjestödsutredningen är bra. Det är viktigt att diskussionen fortsätter så att barnens vistelse på daghem blir vad den är avsedd att vara: utvecklande för barnets personlighet, stimulerande och berikande.

Under 1978 har SKV svarat på följande remisser:

Barnen och kulturen

Lagen om jämställdhet i arbetslivet (SOU 1978:38)

Kring barnets födelse — föräldrautbildning (SOU 1978:5)

Förbud mot aga (SOU 1978:10)

Dessa svar kan erhållas från SKV:s förbunds-expedition mot portokostnad.

valtider är styrkeläget till vår fördel. Vilken politiker kan säga nej på frågan om han/hon ska rösta för sömmerskornas jobb? Men vi måste på en offentlig politikerutfrågning ställa klara frågor, som fordrar klara svar: ja eller nej.

10. Algots-sömmerskorna ger själva i sina utskick många förslag på arbetsuppgifter för stödkommittéerna. Här finns inspirerande arbetsuppgifter att haka på. Dröj inte för länge bara!

*

Från Uppsala rapporterar Gunnel Bergman, aktiv i stödkommittén för Algots Nord, om gruppens verksamhet:

Uppsala stödkommitté för Algots Nord startade den 12 september 1978. Initiativet kom från Rut Bohman, medlem i både SKV och Grupp 8. Till att börja med inriktade vi vårt arbete på att få kontakt med så många politiska och fackliga organisationer som möj-

ligt. Vi skrev till de politiska partierna och deras kvinnoförbund, till de fackliga representanterna vid sjukhus och industrier och de fackliga avdelningarna i Uppsala, till landstings- och kommunalpolitiker, till pressen och Radio Uppland. Resultatet av detta blev att stödkommittén kom att bestå av ett 20-tal aktiva medlemmar från olika organisationer. Kommittén delades upp i olika arbetsgrupper med olika uppgifter.

Höstens arbete utmynnade i ett opinionsmöte den 9 december. Trots de organisatoriska problem som drabbade oss i sista minuten — talare lämnade återbud tex — blev mötet i stort sett lyckat. En utställning av sjukhuskläder tillverkade av Algots-sömmerskorna har under hösten visats på olika sjukhus i Uppsala på initiativ av stödkommittén.

Inför 8:e mars planerar stödkommittén aktiviteter tillsammans med SKV och Grupp 8. Vi hoppas kunna engagera någon representant för sömmerskorna som talare och få ned den nya utställningen.

EVA PALMAER 75 ÅR

Fast många vägrar tro att denna ungdomliga vitala och strängt arbetande människa redan nått de 75, är det dock ett faktum.

Eva kom nämligen till världen i Stockholm den 11 februari 1904. De lyckliga föräldrarna var professorn i kemi Wilhelm Palmær och hans hustru Signe.

Eva fick vad man kallar en god uppfostran, tog studenten och så småningom en fil.lic. Tidigt kom hon att gå i sin fars fotspår, blev kemist och under faderns ledning ägnade hon sig i många år åt forskning — om vi inte missminner oss handlade det om rostbekämpning, särskilt med tanke på flytetyg i oceantrafik, där saltet ställer till betydande problem.

Men, som det brukar gå, det statliga forskningsanslaget drogs in, Eva övergick till pedagogiken och undervisade i kemi på gymnasiet och högstadiet. Ett arbete som hon fortsatte ett bra stycke upp i pensionsåldern. Aldrig klagade hon över elevers brist på intresse eller att de uppträdde ohyfsat. Antagligen beroende på

att hon hade förmåga att intressera dem för ämnet och på hennes omvittnat kamratliga uppträdande mot folk i alla åldrar.

1929 gifte hon sig. Den lycklige var den sedermera legendariske chefredaktören i Ny Dag, Gustav Johansson (sign. Hjorvard). De skaffade sig tre barn som växte upp i ett sällsynt charmerande hem, där gästfriheten var stor och där politiska och kulturella problem ständigt dryftades. Ett hus belamrat med böcker!

Den rikt begåvade Eva skulle egentligen med fördel kunnat ägna sig åt journalistik (eller varför inte teater!) om hon till äventyrs tröttnat på lärarkallet. På 30-talet skrev hon då och då kåserier, träffsäkra och roliga. Och vi i SKV känner väl hennes penna från ledarsidan i vår tidning genom många år, där hon alltid riktar uppmärksamheten på väsentliga politiska och sociala frågor.

Ett ansvarsfullt yrkesarbete och tre ungar — det är väl för de flesta kvinnor en tillräcklig arbetsbörda. Men inte för Eva, ingalunda. Från sin tidigaste ungdom politiskt intresserad och verksam har hon aldrig accepterat att leva bara för "sitt" och "de sina". Den lilla slutna familjen utan känslspröt mot omvärlden har aldrig varit något för henne. Till hela sitt väsen utåtriktad har kampen för freden, kvinnornas rättigheter och alla barns rätt till ett rikt liv, varit Evas stora lidelse. För det sätter hon in sina krafter, sin intelligens, sitt stora kunskande och varma hjärta.

Det är alltså ingen tillfällighet att hon sedan mitten av 40-talet varit en av de ledande krafterna inom SKV, sedan 1964 dess avhållna ordförande. Det har varit rika år, för henne själv och för hela förbundet. SKV:s anknäpning till KDV, den största kvinno federationen i världen, har inneburit rika kontakter med kämpande kvinnor i en mångfald länder och gett oss unika möjligheter att i kraft av vår förmåga bistå dem som kämpar för sina folks frihet och ett människovärdigt liv åt de många. Och det solidaritetsarbetet är för Eva Palmær en väsentlig sak, en oförytterlig plikt.

Kära Eva, när vi nu griper tillfället att tala fritt ur hjärtat, vi många som haft glädjen att under decennier få arbeta samman med dig, vill vi passa på att säga något som sällan i ord kommer fram i vardagslag: hur glada och tack samma vi är över att detta samarbete förunnats oss! Ditt varma kamratliga väsen, din humor och din charm har gjort arbetet lustbetonat och tillvunnit dig en stor plats i våra hjärtan. Du är oss en mycket kär vän och vi tackar dig varmt för allt du ger oss. Vi önskar dig allt gott för kommande år — måtte de bli många och lyckliga! — och hoppas innerligt att du ännu länge orkar med oss.

V.S.

EN HYLLNING TILL EVA OCH MÅNGA ANDRA

I samband med Eva Palmørs 75-årsdag vill vi fira henne — men också alla de anonyma SKV-medlemmar, vars namn vi aldrig kommer att få veta. Alla de som nu är för gamla för någon större aktivitet men som fört SKV vidare under svåra förhållanden. De har stått på gator och torg och sålt vår tidning samt talat för SKV:s ställningstaganden i olika brännande frågor.

De har jobbat med och för SKV under den tidiga efterkrigstiden — då socialdemokrater och liberaler tog avstånd från SKV. De har fört kvinnokampen vidare under det kalla kriget. Många av dem har också arbetat för brödfödan och dessutom självklart tagit ansvar för skötseln av hem och familj. Det var inte många, som då ifrågasatte kvinnornas ansvar för detta. Vi, som är unga nu, har ställt krav på männen att också sätta sig in i och ta ansvar för hem och familj.

Med tanke på den mastodontinsats alla äldre SKV-medlemmar måste ha utfört vill vi nu hylla Eva men också alla dessa anonyma med ett litet penningbidrag.

Vad ligger närmare till hands än att skänka det till något som ligger oss alla varmt om hjärtat — Kvinnocentret i Hanoi! P.g. 513 23—4.

SKV i Örebro

DELEGATION FRÅN VIETNAM

En delegation från Vietnams kvinnoförbund var SKV:s gäster 22—24 november. Delegationen bestod av matematikprofessorn Hoang Xuan Sinh och Le Thi Thuy, ledare för kvinnoförbundets internationella avdelning. Vi hade möten i Uppsala och Stockholm och våra vänner besökte bl a SIDA och Rädda Barnen samt sammanträffande med socialdemokratiska riksdagskvinnor.

Våra vietnamesiska gäster berättade om sina oerhörda svårigheter, särskilt i Sydvietnam där som vi vet man inte bara har att bygga upp landet efter USA:s totalförstörelser utan också har att bekämpa missväxt och översvämningar.

SKV överlämnade 25 000:— kr till Kvinnohuset i Hanoi och vi lovade att fortsätta vår insamling till Vietnams kvinnoförbund. Behovet av stöd till utbildning och återuppbyggnad är större än någonsin.

HJÄLP TILL ZIMBABWE-KVINNOR

Stockholms Innerstad har sedan i höstas haft insamling av både kläder och pengar till Patriotiska Fronten i Zimbabwe.

Ett speciellt problem för kvinnorna i flyktinglägren i Zambia är att de inte har några mensskydd. I stället använder de blad från träden, vilket bl a leder till att många får infektioner. En av våra medlemmar gav oss tre hemmastickade bindor av den typ vi själva använde förr. På ett möte beslutade vi att skicka dem garn plus stickor, så att kvinnorna själva kan tillverka sina bindor. Om de inte tycker att vår idé är användbar kan de då sticka något annat av garnet i stället.

Om någon har kvar ljusvekebindor eller ljusvekegarn som ni vill ge bort, så skicka det till förbundet. Klädinsamlingen pågår fortfarande — det behövs mycket än!

Vill ni ge pengar, så att vi kan skaffa det som just då behövs mest är postgirot 60 14 32—8.

SKV Innerstan

För Indokinas kvinnor och barn pg 5 13 23—4

Årets första redovisning börjar bra. Listan är lång och slutsumman beaktlig.

I samband med det besök som två representanter för det vietnamesiska kvinnoförbundet gjorde hos oss i slutet av november kunde vi överlämna 25 000 kronor — ett fint resultat som vi hoppas ska uppnås och överträffas i år. Tillsammans med tidningen kommer den här gången ett nytt inbetalningskort. Vårt postgirokonto 5 13 23—4 används numera enbart för insamlingar. På talongen ser du att vi har en insamling också som kallas "För internationell solidaritet" — den kommer att ersätta våra övriga insamlingar som genomförts för olika ändamål. Det är viktigt för vårt förbund att vi har pengar i en internationell solidaritets "fond" så att förbundsstyrelsen vid behov kan besluta att sända pengar snabbt, och inte behöva vänta på att en ny insamling ska dras igång. Vi hoppas att ni också ska tänka på den insamlingen.

Transport: 436 526/73

Britta & Paul Lorentzon,		Susanne Ingelstam, Stockholm	50:—
Enskede	200:—	Monica Liljeholm, Karlskoga	20:—
VPK Olofström	150:—	Gun Höjlund, V:a Frölunda	50:—
Mia Emsheimer	2 090:—	Kerstin Augustsson,	
Aine Brännström, Uppsala	20:—	V:a Frölunda	40:—
Viola Andersson, Göteborg	50:—	Stina Hammarström, Enskede	50:—
Maria Svenning, Malmö	40:—	Mona Levander, Lund	50:—
Barbro Birgersson, Nora	30:—	Kirsten Persson, Hisingbacka	50:—
K. Hoas, Göteborg	25:—	Vera Eklöf, Täby	50:—
Karin & Ingvar Engven,		Elma Nilsson, Huddinge	100:—
Borlänge	25:—	fam. G. Akervall, Knivsta	50:—
Karin Engström, Göteborg	15:—	I Svedbark-Andreen,	
M. Tamm-Götlind, Uppsala	25:—	Huddinge	55:—
Ebba Johansson, Sundbyberg	20:—	Birgitta Dahlen, Solna	25:—
V. Harnell, Kisa	50:—	Dagmar Beckman, Malmö	100:—
Grete Almgren, Stockholm	50:—	Gertrud Beyer, Stockholm	15:—
Anna Pettersson, Gnesta	10:—	Nanna Helin, Båtskäns	25:—
Klas Agestam, Umeå	50:—	Anne Leffler, Göteborg	25:—
A. Brix, Luleå	20:—	Marilyn Olsson	50:—
Frideborg Abrahamsson,		Valborg Svensson	
Luleå	25:—	Till minne av Elise Alderus &	
Katja Waldén, Stockholm	50:—	Wilma Gustafsson	50:—
Maria Wanker-Lindström,		Margit Forslund, Göteborg	25:—
Uppsala	25:—	Paula Ramblad, Göteborg	50:—
Gerda Gustafsson, Lidingö	100:—	Margit Palmaer-Waldén,	
Marianne Bergström, Uppsala	100:—	Örebro	10:—
C. Bruse, Järfälla	25:—	Linnéa Johansson, Partille	25:—
Ulla Warnqvist, Hagersten	25:—	Rodny Ohman: Vid min mors	
Kristina Arvidsson, Göteborg	25:—	bortgång	100:—
A. Karlström	100:—	Agneta Cloarec, Vällingby	50:—
Kerstin Sinha, Degeberga	25:—	Edit Hübinette, V:a Frölunda	100:—
Harriet Engman, Göteborg	50:—	Rut Hillarp, Johanneshov	50:—
Alice Jalding, Enskede	25:—	Annika Finér, Enskede	50:—
Kristina Nilsson, Frösön	25:—	Sally Streng, Eskilstuna	50:—
Birgit & Hilding Andersson,		Gunnar & Maggie Andersson,	
Johanneshov	25:—	V:a Frölunda	25:—
Anna Wennbom, Johanneshov	25:—	Rosa Wiende, Deje	30:—
Dagny Lundkvist, Fagervik	50:—	Kristina Alinda, Linköping	50:—
Ulla Larsson, V:a Frölunda	50:—	D. Gustavsson, Partille	50:—
Viveka Alsbjör, Norsholm	50:—	L. Johansson, Uppsala	25:—
Laila Ly, Nässjö	25:—	Birgitta Öhberg, Töreboda	25:—
Anonym givare	50:—	Gunilla Lundgren, Stocksund	25:—
Elin Blomberg, Sollentuna	25:—	Sonja Peterson, Partille	25:—
Anonym	50:—	P. Ranerås, Gävle	50:—
Bojan Risberg, Enskede	10:—	Ruth Svensson, Norrköping	20:—
Kristina Bylin, Johanneshov	25:—	Maria Berggren, Göteborg	20:—
Hans Malmberg, Göteborg	25:—	Lene Rosenkvist, Lund	500:—
Gunilla Ekvall, Ålta	30:—	Gunnel Lind, Uppsala	50:—
Gunilla Gustafsson, Luleå	100:—	Anna Berggren, Karlskoga	25:—
T.G. Bremell, Västerås	25:—	Anni Brandeby, Björketorp	20:—
KE Finspång	50:—	Birgitta Fallström, Karlskoga	30:—
Ruth Davidsson, Solna	50:—	Linnéa Andersson, Stockholm	50:—
Berenike Alfvén, Stockholm	100:—	Betsy & Robert Källström,	
Eva Racell, Uppsala	25:—	Uppsala	100:—
B. Bendes, Bromma	25:—	Margareta Varenius, Göteborg	100:—
Anonym	25:—	Lilly Andersson, Alafors	50:—
Allan Österberg, Hofors	25:—	Lena Englund, Eskilstuna	30:—
Ingrid Moström, Mölndal	100:—	Edith Wennsten, Uddevalla	50:—
Eva Danielsson, Johanneshov	25:—	Helena Svensson, Motala	50:—
Hildegard Liedholm, Enskede	15:—	Karin Henriksson, Rönninge	50:—
Inga Bjällerstedt, Västerås	40:—	Brita Andersson, Göteborg	100:—
Liv Bedalshem, Malmö	35:—	Olga Nordberg, Karlstad	25:—
Anna Greta Sandström		Gun Britt Karlsson Sven Andersson,	
Södertälje	100:—	Kumla	50:—
Christina Zachrisson, Täby	50:—	A. Wall, Johanneshov	50:—

Thomas Lindqvist, Stockholm	10:—
Svea Ekvall, Huddinge	30:—
Cecilia Hermfelt, Stockholm	40:—
Monica Lindqvist, Spånga	50:—
Elin Andersson, Stockholm	100:—
Linnéa Andersson, Stockholm	50:—
Insamlat på vietnammöte	67:75
Alice Sandell, Göteborg	20:—
Inga Tell, Vällingby	50:—
Yvonne Brandt, Linhem	50:—
Kina Jonsson, Lidingö	100:—
E. Sällqvist, Hagersten	40:—
Signe Karlsson, Lindome	25:—
Astrid Andersson, Stockholm	25:—
Ingris Nawaz, Saltsjö-Boo	25:—
Gunilla Petré, Styrso	25:—
Astrid Svensson, Mölndal	20:—
Ellnor Haag, Norrköping	50:—
A. Bernhard, Vikbolandet	25:—
Ingrid Odén-Almqvist,	
Skärholmen	15:—
Ann-Christine Wollny, Vargön	30:—
Erik Grönberg, Luleå	40:—
Sonja Fischer, Uddevalla	25:—
H. Forslund	20:—
Ingrid Wallfeld, Skellefteå	20:—
Astrid Sjöqvist, Tyresö	25:—
Ulla Berg, Uppsala	100:—
Ragnhild Lundén, Avesta	25:—
Anna Pettersson, Avesta	10:—
Elice Mellgren, Frösön	50:—
Anonym	40:—
Ester Lindmark, Vännäs	30:—
Astrid Andersson, Sundbyberg	25:—
A. B Samuelsson, Härnösand	60:—
H. Ek, Spånga	25:—
John & Mary Hinchliff, USA	200:—
Sally Hinchliff, USA	100:—
Richard Hinchliff, USA	100:—
Terry Hinchliff, USA	100:—
Alma Ylipää, Sattajärvi	50:—
Ingegerd Berntsson,	
V:a Frölunda	50:—
Vera Karlsson, Vällingby	25:—
Kitten Anderberg, Lund	50:—
Uppsala SKV insaml. på	
vietnammöte	163:—
Anna Lisa Hallström, Farsta	25:—
Hanna Gustafsson, St Göran	100:—
Fini Smålan, St Göran	100:—
Vanja Larsson, Alingsås	100:—
Ada Jonsson, Frånsta	40:—
L. Wamstad, Uppsala	20:—
Kerstin Bylin, Johanneshov	25:—
Anonym	25:—
Irma Mellblom, Bromma	45:—
Erik Johansson, Mölndal	25:—
H. Österberg & A. Westerlund,	
Saltsjöb.	50:—
L. Marande, Uppsala	50:—
Solbritt Kant, Uppsala	100:—
Anita Ehnage, Östersund	100:—
A. Kuhn-Pettersson, Rönninge	20:—
Svea Söderman, Johanneshov	50:—
Anonym	50:—
Ingrid Brånvall, Örebro	100:—
Barbro Viktorsson, Örebro	40:—
Inga Lill Nilsson, Malmberget	50:—
G.H Ekvall, Uppsala	25:—
Gustafsson, Ystad	30:—
Hillevi Svedberg, Stockholm	100:—
I Moström, Mölndal	100:—
Anna Pettersson, Huddinge	25:—
Till Gunnar Ekmans minne	200:—
Eivor Marklund, Kiruna	100:—
Maria Åström, Stockholm	50:—
Anna Pettersson, Avesta	10:—
Anna & David Johannesson,	
Hising Backa	25:—
Gunborg Nilsson, Nyhammar	100:—
Monica Larsson, Alnö	10:—
Liselotte Dahlbeck, Åkarp	100:—
A B Hellmark, Huddinge	25:—
Lena Hellsten, Laholm	50:—
Ulla Innell, Halmstad	50:—

Summa: 459 927:33

Aktuellt

KVINNOHUS?

När kvinnohusfrågan i Stockholm i höstas såg ut att närma sig en lösning, kom plötsligt motsättningar i dagen bland dem som länge arbetat med projektet.

Stormiga möten i november och december ledde till att kommunen uppsköt sitt beslut i frågan. En del ur den tidigare kvinnohusgruppen bildade sedan i mitten av december föreningen Alla kvinnors hus. När detta skrives underhandlar Stockholms kommun med båda grupperna.

*

Det är inte underligt att det går snett i såna här ömtåliga och komplicerade frågor. När och var har män samarbetat smärtfritt "oavsett politisk, etisk eller klassmässig bakgrund och nationalitet", så som det i den gamla målsättningen heter att kvinnor ska göra i det planerade Kvinnohuset... Det är svårt att mötas och förstå varandra över de många gränser som finns. Ändå måste vi försöka och försöka igen.

Vi är många som hoppas att det trots allt ska bli ett kvinnohus i Stockholm, och att kvinnor från många olika läger ska kunna gå samman om att planera och administrera det.

H. Clls.

AKTION MOT KÄRNKRAFT

Nu strömmar kvinnors brev mot kärnkraft in till industridepartementet. Energiminister Carl Tham hinner inte svara med det standardformulär som i början sändes ut till brevskrivarna. Brevet är olika men alla har samma innehåll: kvinnor säger nej till kärnkraft. Det är en aktion som kommer från Skåne och den är utformad som ett kedjebrev. Man skriver till Carl Tham och dessutom till kvinnliga kamrater och uppmanar dem att göra detsamma.

Att det är mest kvinnor som vill stoppa kärnkraften framgår av flera opinionsundersökningar. Senast en i Dagens Industri i januari, där hälften av kärnkraftsmotståndarna är kvinnor mot 35 % av männen.

BARNEN ELLER BILARNA?

Nu har det kommit nya, än mer allvarliga larmrapporter om sambandet mellan avgaser och hjärnskador hos barn. Tre brittiska forskare har konstaterat att också låga halter bly i blodet hos barn kan leda till minnesrubbingar, talsvårigheter och andra mentala störningar. Forskarna anser att WHO:s gränsvärden ligger alldeles för högt, en tredjedel av det värdet kan vara farligt. Här i Sverige har man hittills bara gjort två mindre undersökningar på blyhalten i blodet hos barn, den första i Landskrona, där industrierna har tillstånd från koncessionsnämnden för miljöskydd (parodiskt namn) att släppa ut bly. Där sa ansvariga myndigheter när undersökningen redovisades i höstas att värdena låg betydligt under det "normala". Det normala var WHO:s normer, som nu kritiserats. Den andra undersökningen initierades av föräldrar och daghemspersonal i Stockholm sedan upprepade påstötningar hos kommunala ansvariga inte givit resultat. Också där låg värdena betydligt under WHO:s, men det daghemmet låg på en gata, som inte tillhör de mest trafikerade. I februari 1978 lovade socialborgarrådet i Stockholm Mats Hulth, s, att omedelbart undersöka blyhalten i blodet hos stockholmsbarnen. Den undersökningen kommer troligen att genomföras i sommar.

Larmet om de nya fynden ledde till aktivitet hos politikerna. Mer eller mindre radikala förslag framfördes i motioner till riksdagen eller i debatt i fullmäktige i Stockholm. Ändå säger miljöborgarrådet Ingrid Segerström, s, att "vi ännu vet för lite om riskerna för blyförgiftning i Stockholm". Vad är det mer vi behöver veta? Hur långt ska det gå? Hur sjuka ska barn behöva bli? Bara misstanken om att barns hälsa är i fara borde räcka för kraftfulla åtgärder. Dessutom är det inte bara blyet i bensinen som är skadligt. Många andra gifter sprids via avgaserna, bullerskadorna är svåra, cyklisterna och fotgängarna likaväl som yrkeschaufförer har en fruktansvärd miljö. Dessutom leder bilismen till utarmning av naturen, rovdrift och energislöseri. Men de grupper som vill stoppa privatbilismens härjningar är ekonomiskt svaga: barn, kvinnor och gamla.

FN:s barnår ter sig i den här aspekten än mer parodiskt. Lägg Sveriges pengar till barnåret på ökad och förbättrad kollektivtrafik!

MM

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Box 3120, 103 62 Sthlm. Tel: 08/11 49 61. Månd—fred kl 9—14, onsd till 20.00. Postgiro 5 13 23—4.

Svenska Kvinnors Vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft deltaga i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidens grundval.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish Women's Left Federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, KDV (Women's International Democratic Federation, (WIDF)).

KDV har 123 anslutna organisationer i 109 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har tillerkänts konsultativ status I (tidigare hette det A) hos FN:s ekonomiska och sociala råd. Endast 16 organisationer har denna status vilket innebär rätt att yttra sig vid rådets sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SKV-avdelningar:

Ambjörby
Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel 0563/802 32

Båtskärsnäs
Lilly Johansson
Box 203
950 54 Båtskärsnäs

Gotland
Anette Vikström
Tetarve, Garda
620 16 Ljugarn

Göteborgsdistriktet:
Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 V:a Frölunda
Tel 031/47 40 02

Huskvarna
Ingrid Nilsson
Munkgatan 5
561 00 Huskvarna
Tel 036/13 74 55

Karlshamn
Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Asarum
Tel 0454/291 60

Katrineholm
Inger Andersson
Djulögatan 35—37 C
641 00 Katrineholm

Ljungby
Anna Greta Svensson
Brogård
340 12 Annerstad
Tel 0372/220 69

Luleå
Disa Wennberg
Smedkroken 7
951 39 Luleå
Tel 0920/294 37

Lund
Astrida Svensson
SKV—Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel 046/14 94 04

Malmberget
Siv Lundberg
Grevgatan 13
971 00 Malmberget
Tel 0970/218 26

Motala
Elsy Söderberg
Fogdegatan 22
582 40 Linköping
Tel 013/17 08 39

Piteå—Munksund
Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel 0911/372 76

Skellefteå
Lena Jonsson
Cirkelstigen 9
931 00 Skellefteå
Tel 0910/550 46

Skövde
Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde
Tel 0500/170 59

Stockholmsdistriktet
Margot Mårdh
Vallhallavägen 57
114 22 Stockholm
Tel 08/31 58 76

Uppsala
Karin Hammarström
Jenny Linds väg 17
752 50 Uppsala
Tel 018/40 34 93

Örebro
Lillemor Lundgren
Varbergavägen 106
703 51 Örebro
Tel 019/12 83 21

foto: Västerbottens museum

"I byarna var det kvinnorna som bestämde allt.

Det var enkelt att förstå varför. Man och hustru hade en gemensam arbetsplats, det var småbruket. Där arbetade man gemensamt från morgon till kväll, från tidig morgonmjölkning till sista stillningen av korna. Men när mannen under perioder av året tvingades ut från hemmet, när sidojobben i skogen eller på industrin eller på båtarna tog vid, då var hustrun ensam kvar.

Hon var då den enda makthavare som fanns att tillgå.

Det hade sina sidor: det var ett eländigt slit. Men det betydde också makt. Mannen åkte klockan fem på morron, gjorde sitt dagsverk, kom trött och eländig hem sent på kvällen, kunde kanske hjälpa till att mocka skit en halvtimme, åt och stöp i säng. När han jobbade i skogen var han borta längre perioder. En vinter arbetade K.V. vid en huggning i Malåsträsk i tre månader i sträck, och de såg honom två gånger under hela tiden. Men kvinnorna var kvar. De bestämde då också över allting: bestämde över ko och barn, över mjölk och kärning, mockade skit och läste aftonbön, lapade kläder och såg till att kor blev betäckta, handlade mat och administrerade hemmets ekonomi, gav agor och beröm, var högsta religiösa auktoritet och gick i spetsen för familjedelegationen till bönhuset.

Ibland, med jämna mellanrum, kom mannen hem från arbetet. Han var dödstrött och vad skulle han säga, vilken överblick hade han: han var en löneslav och drog pengarna till hushållet. De perioder han stannade hemma och arbetade i jordbruket var bäst. Då kunde barnen iakttä två yrkesarbetande människor som var likvärdiga, om än det faktiskt var så att hustruns ord ändå vägde tyngst.

Ibland, med jämna mellanrum, nådde dem rykten från den stora världen som visste berättat att det fanns samhällen där kvinnan var hemmafru och inte gjorde någonting alls och bara var hemma och kände sig missnöjd med att inte ha något att säga till om (märkligt!!!) och ville bli fri eller så.

Det lät egendomligt. Det måste vara i ett land långt borta, mycket långt borta, ett egendomligt land där det inte var kvinnorna som bestämde. Och där kvinnorna inte arbetade, utan till och med lät sig nedtryckas och förtryckas. Det måste vara i Kongo, eller åt Stockholmshållet till där hedningarna vore svenskar. Dock fanns, också inom socknen, faktiskt ett exemplar av ovan antydda så kallade finfjäs. Det var prästfrun. Hon gick bara där hemma och slog dank. Hon betraktades med en blandning av vördnad, häpnad, förakt och förvirring. Det antogs att hon representerade den nya tidens kvinna."

P-O Enquist: "Musikanternas uttåg"

“Det jag önskar mest är att få använda borsten mer”

intervju:
Agneta Norberg

Förra påsken hälsade jag på i min hemby Åskiljeby. En dag tog jag skidorna på fötterna och bandspelaren på axeln och gav mej iväg ett par kilometer uppefter Juktån. Efter en härlig skidtur i gnistrande sol kom jag fram till Vera Byström som bor tillsammans med sina två halv vuxna söner i ett rödmålat hus alldeles vid Juktån. Hon är frånskild sedan ett år och har vid trettiosju års ålder fått uppleva vad det vill säga att vara ensamstående och att ha ett eget arbete.

— Jag är ju en vanlig bondjanta. Född i Gardsjönäs. Hemmansägardotter. Så kom jag hit då. Gifte mej ju på tok för ung.

...jag har ju gjort något väldigt dåligt egentligen. Jag har beslutat mej för att stå på egna ben. Men när man står på egna ben ser man hur vansinnigt allt är. När man är sin egen förmyndare först då ser man hur svårt det är att vara kvinna. Jag ska till vilket pris som helst klara mej själv. Till det sociala går jag aldrig — då ska jag vara på svältgränsen. Yrkesutbildning — en yrkesutbildning skulle jag ha haft. Då hade det varit lät-

foto: Karin Nordström

tare. Men en vanlig bondjänta från Gardsjönäs.

Men nu har jag förändrat mej. Nu ställer jag krav. I början var jag full av ursäkter. För att jag gav upp. Jag hade gjort något väldigt dåligt, tyckte jag. Men helt plötsligt gick det upp för mej. Nej, varför ska jag be om ursäkt. Jag har ett liv och det är min rättighet. Ska jag bli sittande gammal och bitter, tänkte jag. Nej, jag har ett eget liv och det vill jag leva.

Nu lever du ett eget liv. Vad är det som har gjort att du kan göra det? Vad är det viktigaste tycker du?

— Detta att ha ett jobb. Det är helt enkelt underbart. Ja, helt enkelt underbart. Jag har nu arbetat ett halvt år som väg-arbetare—släntare kallas det. Jag släntar eller justerar vägkanterna. Ja, jag gör det mesta på ett vägbygge. Just nu är jag i huvudsak på grovbrytningen. Men maskinerna gör ju det tyngsta jobbet. Jag går bakom maskinen från sju till fyra.

Det är ju ett AMS-jobb som jag sökte när vägmästaren ville prova kvinnor i vägarbete. Jag och en kvinna till har fått löfte om arbete ett par månader till. Jag hoppas verkligen att jag får gå kvar... man är ju accepterad som jobbarkompis... man står på egna ben. Arbetet har verkligen gett mej självkänsla. Jag är självständig, jag står på egna ben. När jag var gift var jag så beroende. Jag tyckte inte att jag hade rätt att ställa krav för egen del.

Det är ju inte det att jag gör några märkvärdigheter. Men varje dag är fylld av nya upptäckter om mej själv. Jag anade ju att det fanns ett bättre liv. Jag vet nu att jag hade rätt. Det fanns ett annat liv. Jag känner mej lite stolt över mej själv faktiskt. När jag märker att folk tittar snett på mej för det jag har gjort så

tänker jag: Okej, gå och gör samma sak så får ni se att det finns ett annat liv. Jag ser ljus på framtiden. Om några år är pojkarna vuxna och då står jag på tröskeln till ett nytt liv.

Vad tror du det är som hindrar kvinnor från att ta det steg du har tagit?

— För det första tror jag att de allra flesta tänker: "Vad ska folk säga?" I en sådan där liten by är man ju prisgiven åt vad folk tycker och tänker. Man måste vara stark för att stå emot sådant. För det andra säger man sej: "Har jag gett mej in i det här äktenskapet måste jag ro det iland". Man tror att man måste härda ut även om man mår dåligt. För det tredje — man vill inte misslyckas med sitt liv. En skilsmässa betraktas som ett misslyckande. För det fjärde: "Jag ser inga alternativ till mitt nuvarande liv. Jag har ingen aning om hur mitt liv skulle kunna se ut". Man vet vad man har men inte vad man får... Men tänk om alla kvinnor hade rätt till arbete — då skulle vi inte vara så utsatta. Behöva finna oss i.

Tror du att de flesta män tycker det är bra att kvinnor blir självständiga?

— Jag tycker inte att det verkar som att karlarna tålde att kvinnor blev självständiga. Det blir så hotfullt då. Mansväldet är som det alltid har varit. Inte är det någon skillnad. Jag har verkligen börjat fundera mycket över saker och ting. Det är mycket som jag tycker är underligt. Tänk en sådan sak som ekonomin inom ett hem. Att inte ens vara insatt i husets ekonomi. Det är ett stort handikapp att inte vara insatt i ekonomin. Jag visste ju ingenting om någonting. Och fritid. Att inte ha en fritid som är min.

Vände du dej till någon med dina bekymmer?

— Nej inte direkt. Men kyrkan blev min stöttepelare. Jag är religiös. Jag upplevde allt så fel så jag vände mej till religionen.

Fick du stöd för dina frigörelsesträvanden av kyrkan?

— Jag pratade aldrig om mina bekymmer direkt. Något stöd kan jag inte säga att jag fått på det sättet. Jo, jag pratade med en präst en gång. Han stödde mej. Han förstod mej. Det stöd jag fått har mest varit i den gemenskap jag känt i sången. Sången har gett mej väldigt, väldigt mycket. Jag är med i en kyrkokör. Där mår jag bra.

Politik då. Vad har du för politisk uppfattning?

— Jag vet inte riktigt. Jag tycker att det är svårt... men jag är borgerlig det vet jag... men visst är det saker och ting som socialisterna... innerst inne är vi väl små kommunister allihop. Men kommunistskräcken. Vi är rädda för att vi inte ska få behålla det vi har. Vi är nog inte mogna, vi är egoister. Många av oss törs inte vara socialister. Då tror vi att vi inte ska få fortsätta att vara religiösa. Därför är vi inte socialister...

...men politik är ju egentligen rätten att ha ett arbete. Vi måste ha rätten till ett arbete — kvinnor och män. Och att arbetsdagen blev kortare. Sex timmar skulle räcka... och jag ska inte behöva stiga åt sidan för en mans skull när det gäller att få ett arbete. Ett fast arbete. Det känns otryggt att inte ha ett fast arbete. Arbetet är det viktigaste för mej just nu. Att inte i första hand ses som kvinna utan som arbetskompis.

Vad önskar du dej mest just nu?

— Att få åka till Gyttorp på en sprängarkurs. Och att få använda borren mer. □

Förr räckte dagarna inte till — nu är man dagarik

Om arbetsmarknaden i Västerbotten

Varför blir det sådant rabalder kring Algots i Västerbotten? Den främsta orsaken är naturligtvis kvinnornas egen kamp. Men det är också viktigt att se den situation som kvinnorna på Algots befinner sig i. Alternativet till sömmerskejobben är inget jobb alls. Arbetslösheten är stor i hela Norrland men värst är den för kvinnorna. Från att ha varit överbelastade av arbete i bonde- och torpsamhället är kvinnorna nu "dagarik" — rik på tid men utan sysselsättning. Många unga kvinnor kan se fram mot livslång arbetslöshet om inte arbetsmarknadspolitiken direkt inriktas på kvinnornas problem. Åsa Löfström, amanuens vid nationalekonomiska institutionen vid Umeå universitet, redogör för kvinnornas arbetsmarknadssituation i Västerbotten.

Kvinnorna på Algots har den "sämsta kombinationen" för den svenska arbetsmarknaden. Eller rättare: Den svenska arbetsmarknaden är som sämst för kvinnorna på Algots. De är för det första kvinnor, för det andra kvinnor som bor i Norrland. Men inte heller detta är nog. Man glömmar lätt att Norrland inte är en enhetlig arbetsmarknad. Totalt sett har Norrland större arbetslöshet än Sverige i övrigt, men till detta kommer att det i Norrland finns stora skillnader mellan regioner och orter. Det är berättigat att tala om ett mindre "Norrland" i Norrland.

Om vi bara ser till Västerbotten är detta skrämmande tydligt. Man kan dela in länet i tre delar som, vad beträffar

arbetsmarknaden, skiljer sig betydligt: Från väster till öster har vi fjällregionen, inlandsregionen och kustregionen. Ser vi till *förvärvsfrekvensen*, dvs hur många som arbetar av total arbetsför befolkning får vi följande siffror:

Tabell 1. Förvärvsfrekvens i Västerbottens olika regioner: (procent)

Fjäll	Inland	Kust
56	59	65

På samma sätt är själva arbetslösheten svårare ju längre in mot fjällen man kommer. (För kvinnor mellan 16—24 är den tex 7,7 % i kusten och 11,2 % i fjällregionen).

Men denna snedfördelning mellan kust och fjäll är inte

nog. Det visar sig nämligen om man speciellt studerar kvinnornas situation, att blir det allmänna sysselsättningsläget svårare, så drabbas kvinnorna allt hårdare. Detta betyder att kvinnornas sysselsättning, som ju alltid är sämre än männens, minskar i *förhållande till männen* ju svårare läget blir. Ser vi till enbart kvinnornas förvärvsfrekvens i Västerbotten har vi nämligen:

Tabell 2. Kvinnors förvärvsfrekvens i Västerbotten (procent):

Fjäll	Inland	Kust
31	33	42

Endast ca 30 % av kvinnorna i Västerbottens fjäll och inland hade alltså arbete 1975. Det är en skrämmande verklighet som döljer sig bakom dessa siffror.

Jag tror att detta säger lite om Algots-kvinnornas situation. Algots har etablerat sig på tre orter, två i inlandet: Lycksele och Norsjö, och en vid kusten, Skellefteå. Men inte heller Skellefteå har en arbetsmarknad för kvinnor. Det som "lyfter" upp kustsiffrorna är Umeå: För kvinnor är skillnaden mellan arbetsmarknaden i Umeå och Skellefteå lika stor som den mellan fjällen och kusten. Eller som mellan Norrland och Stockholm.

Västerbottens län är 59 141,33 km² stort. Det är lika stort som t ex Holland eller Belgien eller som Uppland, Södermanland, Västmanland, Närke och halva Värmland tillsammans. Det är 40 mil långt — nästan lika långt som mellan Stockholm och Göteborg. Det bor 4 personer per km² — genomsnittet i Sverige är 18 personer/km². I Danmark t ex är det 117 pers/km². Den största staden, Umeå, har 80 000 invånare.

Arbetsmarknadspolitiken

Men vad har då AMS, eller staten gjort? Även här tror jag inte det är någon överdrift att säga att kvinnorna missgynnats. För det första har vi de alltmer ökande *beredskapsarbetena*. Tidigare var detta något enbart för män. Det var bara "familjeförsörjaren" som hade rätt till dessa. Nu börjar det ske en förändring, men någon konsekvent satsning på kvinnliga beredskapsarbeten har aldrig skett. Fortfarande tar man det för naturligt att det är Mannen som skall ha ett beredskapsarbete.

En ökande mängd människor i Västerbotten återfinns även i *arbetsmarknadsut-*

bildningen. Men inte heller här finner man någon medveten satsning på kvinnor — trots att just de har mest behov av att "slussas" in på arbetsmarknaden. På några ställen ger man kurser i traditionella kvinnoyrken: I Lycksele har man livsmedelsutbildning och ibland någon vårdkurs, i Skellefteå kontorsutbildning och vårdbiträdesutbildning osv. Någon ansträngning att t ex fråga efter och uppmuntra kvinnor att börja en svetskurs har inte förmärkts.

Både beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning är visserligen bra, men i Västerbotten (och i landet i

övrigt) är det framförallt *jobb* som saknas. Och speciellt jobb för kvinnor. Paradnumret i AMS politik är här *lokaliseringstöden*. Men det är knappast någon överdrift att påstå att detta stöd (i den mån de haft någon effekt alls) *nästan uteslutande gynnat den manliga arbetsmarknaden*. Av de företag (176 st) som mellan 1967—1978 fått statligt lokaliseringsstöd hade 70 % mindre än 12 kvinnor anställda. Om vi antar att lokaliseringsstödet medfört 1 000 nya jobb, och att kvinnor och män gynnats i proportion till antalet anställda i företagen, består dessa 1 000 av ca 860 män och 140 kvinnor. Det omta-

lade lokaliseringsstödet är — generellt sett — ett stöd till den manliga arbetsmarknaden!

Men så finns *jämställdhetsbidrag*. Hela 14 företag har utnyttjat detta (1974—78) och det har berört 52 personer. Det kvarstående bidraget är flyttningsbidrag, och eftersom lika många kvinnor som män fått bidraget, kanske man här kan tala om ett bidrag som är "likställt". Men detta är alltså ett bidrag för att flytta: inte för att stanna för att få jobb.

Algots

Så det är både glädjande och förståeligt att kvinnorna i Västerbotten tar kamp för sina jobb. Algots är praktiskt taget den enda verkliga satsning som staten gjort för kvinnor här. Man kan så här i efterhand beklaga att satsningen var dåligt underbyggd: att man tog hit en industri som var på fallrepet, både företaget i Sverige och branschen i förhållande till utlandet. Men då industrin nu finns kräver den sitt ansvar av dem som lanserade den som räddningen för kvinnorna i länet.

Jag kan bara önska att kampen blir framgångsrik. Man har ofta talat om sysselsättningsproblemen i Norrland i allmänhet. Men man har glömt bort att detta i hög grad är ett kvinnoproblem. Som jag visade är det kvinnorna som drabbas hårdast av en allmän försämring av sysselsättningen. I Norrland — speciellt i inlandet och fjälltrakterna — finns orter där den kvinnliga sysselsättningen praktiskt taget är obefintlig. Det finns unga, nygifta kvinnor som, om läget fortsätter, kan se fram mot en livslång arbetslöshet. Man skall inte beklaga att bondesamhället gav vika för industrisamhället. Men att vara bonde- eller torparhustru var i alla fall ett arbete likvärdigt med mannen. De som styr, och talar för, strukturomvandlingen borde inse problemen. Det gäller inte bara att skapa "arbeten" i Norrland. Det gäller kanske främst att skapa arbeten för kvinnorna! □

motvikten...

Prenumerera på Ny Dag!

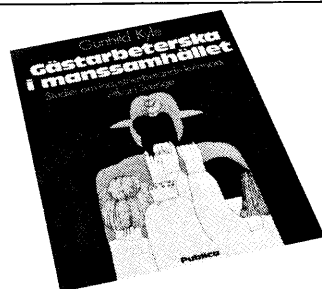
ARBETARTIDNINGEN NY DAG — VPK:S TIDNING — utkommer onsdagar och fredagar. Prenumerera på tel 08/52 00 95 eller skicka talongen till Ny Dag, Box 361, 101 24 Stockholm.

☐ 150: — helår ☐ 80: — halvår ☐ 50: — kvartal

Namn

Adress

Postnr. adress

Gästarbeterska i manssamhället

Ger ett viktigt tillskott i vår kunskap om kvinnans villkor på arbetsmarknaden. *Gunbild Kyle* granskar arbetets värld — främst inom industrin, yrkesutbildningen, daghemspolitiken, invandrapolitiken.

Cirka pris 75:—
Nu ute i bokhandeln.

LiberFörlag

“Stöd Algots - det räcker” p.g. 430 0581-8

När Algots kom till 1972 var det något av ett regionalpolitiskt slagnummer. Enligt planerna skulle det vara fullt utbyggt 1978. Och då skulle 1 000 personer ha arbete i fabrikerna. Staten gick in med 70 miljoner i företaget. Huvuddelen av pengarna kom i form av utbildningsbidrag. Algots fick 20 kr/tim per sömmerska. Sömmerskorna fick i början 8:50/tim av Algots. Då skulle kvinnorna få tillsammans 1 780 lektioner i yrkesarbete med arbetsmarknadsteknik. Någon sådan utbildning kom aldrig till stånd. Algots fick visserligen sina pengar men sömmerskorna sattes direkt i arbete. Skrotfärdiga maskiner från Borås såldes till Skellefteåfabriken. På så sätt överfördes kontinuerligt statsbidragen som var till för Algots Nord till Boråsfabrikerna. Det var inte bara gamla maskiner som överfördes och såldes till Västerbottensfabrikerna. En dag hittade sömmerskorna ett lager av gamla tyger som Algots Nord fått köpa från moderbolaget i Borås. Tygerna förvarades i källaren i Skellefte-fabriken.

Sömmerskornas kamp för att behålla sina jobb i de nedläggningshotade fabrikerna har givit gensvar i hela Sverige. Själva säger de: "för oss har det bara gällt att överleva, få ett arbete. Märkvärdigare än så har det inte varit" (Kerstin Berglund).

Men deras otraditionella sätt att göra det har blivit ett exempel. En del av förklaringen, säger de, är kanske att de helt enkelt inte visste hur fackligt arbete brukar gå till utan gjorde som de tyckte verkade vettigast. De försökte själva ta fram alternativ som kunde göra en fortsatt produktion möjlig. Men de lade vikt inte bara vid att det fanns jobb utan också vad jobben skulle innehålla: att det skulle vara meningsfullt, att människans värde i arbetsprocessen måste behållas och att det man producerade skulle vara samhällsnyttigt och behövas. De har inte nöjt sig med att slåss för sina egna jobb utan sökt upp sina medsysstrar i Algotsfabrikerna i Finland och Portugal och solidariserat sig med deras situation.

ALGOTSKAMPEN

— symbolen för ett alternativ

Överallt hotas fabriker av nedläggning. Vad har gjort just Algotskvinnornas kamp så stark? Ett skäl är att det nästan inte finns några alternativa arbeten — det som återstår är återgång till hemmet. Sociolog Gerd Lindgren har pekat på några andra, underliggande skäl: Det första är *närheten*. Sömmerskorna har haft tillgång till varandra, i och mellan arbetspassen och kunnat tala med varandra. Det andra är *likheten*. De anställda har samma lön, samma arbetssituation, samma underordnade ställning. Det blir lätt att identifiera sig med varandra. Det tredje är *gemensamma problem*. Man inser att man måste hålla samman för att förbättra sina villkor, att man måste vara eniga utåt för att få styrka. Alla dessa förutsättningar har funnits hos Algots-sömmerskorna. Det, menar Gerd Lindgren, är viktiga skäl för att kampen inte bara blivit defensiv (att behålla jobben) utan också offensiv (att kräva något ytterligare).

*

Vad är alternativ produktion?
De kapitalistiska produktionsförhållandena innebär bl a att kapitalet har kontroll över vad som ska produceras,

hur det ska produceras, var det ska produceras, vem som ska producera det samt till sist över produktionsresultatet.

Under de senaste årens kris i de västerländska kapitalistiska länderna har det växt fram krav på en alternativ produktion, där arbetarna själva tagit reda på vad som behöver produceras och givit förslag på hur det skall produceras. Lucasarbetarna i England är det mest kända och längst komna exemplet. Algots-sömmerskorna är det mest kända svenska exemplet.

Alternativ produktion kan tolkas på minst tre olika sätt: Det kan vara en *krislösningsmekanism*, t ex när man talar om alternativ produktion som lösning på varvskrisen. Det kan vara en *produktfilosofi*, t ex när Lucas-arbetarna och Algots-sömmerskorna anser att alternativa produkter ska vara socialt nyttiga. Det kan vara ett *led i en samhällsomdaning* i socialistisk riktning.

Den som vill läsa mer om alternativ produktion kan läsa följande böcker: Sjödin/Dahlgren: Meningsfullt arbete, Cooley/Friberg/Sjöberg: Alternativ produktion, Heibel: Åsiktsbok om alternativ produktion.

"Om dom låser fabriken? Då låser vi upp"

"Vi startade tre studiecirklar här i Lycksele, Skellefteå och Norsjö för att titta på alternativ produktion. Vi tänkte att kanske landstinget har ett område som inte är utforskat. Så vi gick till lasarettet och frågade personal och patienter. Dom hade massor av kritik: kläderna var inte ändamålsenliga, dom var svåra att arbeta i och hemskt tråkiga.

Sen var vi dit och visade upp kläderna och fick god kritik. Likaså på landstingsmötet. Nu säger Landstingens Inköpscentral att dom visst är intresserade av att producera såna här kläder, men Eiser säger att det får åtminstone inte ske i Norrland.

Vi är inte ute efter att konkurrera ut något annat företag i koncernen men vi anser att det väl ändå ska finnas plats för oss bägge. För är det som Landstinget säger att dom importerar 18 % tycker jag att vi kunde få det plus att kvinnorna inom sjukvården begärde att få använda långbyxor. Då skulle vi rymmas båda fabrikena inom koncernen."

**Monica Simu,
fd klubbordf., Skellefteå**

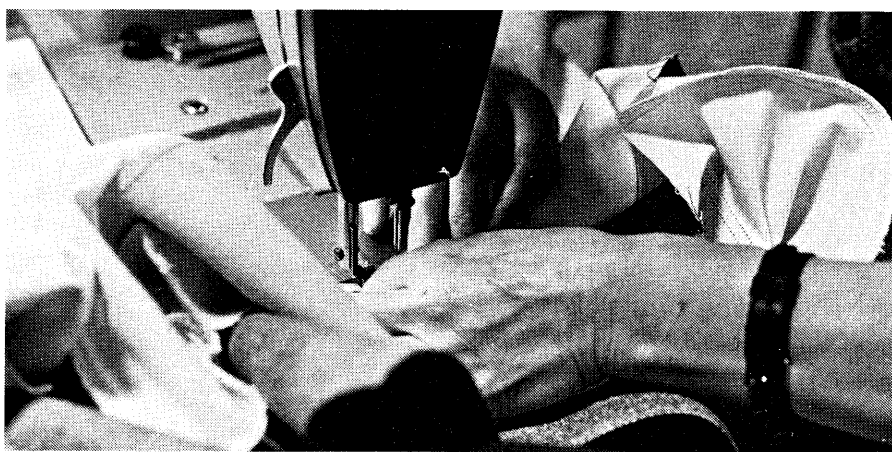
"Det handlar inte om att göra en enda människa arbetslös. Det är ju nya produkter vi sysslar med. Vi vill komma åt den höga importen vi har även på yrkeskläder."

**Tore Jonsson,
vice klubbordf., Skellefteå**

Foton Algots: Catharina Gotby

"Vi menar att det måste vara betydligt mer meningsfullt för en sömmerska att se hur ett plagg växer fram, istället för att sitta och sy fickor, kanske i ett helt år. Att man sitter i små grupper och har ett eget ansvar för gruppen. Man ser meningen med arbetet, man ser resultatet. Det är något helt annat än att det passerar så och så många blixtlås eller fickor. Man kan vara med och påverka allting."

**Kerstin Berglund,
fackordf., Skellefteå**

"Vi har stöttat varann"

— Jag tror att det är så, att många kvinnor, som kommer ut på en arbetsplats, känner att dom har ett eget värde. Att dom faktiskt klarar sej. Dom har kanske levt i många år och haft det svårt tillsammans med en karl. Men dom har aldrig haft vare sej möjlighet eller kraft och mod att bryta sej ut. Men så har dom fått se: Jag klarar faktiskt av det. Jag tjänar egna pengar. Jag kan betala min hyra, jag kan överleva.

Vi kvinnor på fabriken har ju stöttat varann. Det är väl det som har gjort att vi orkat. Och det gäller inte bara jobbet utan också privatlivet. Vi har hållit ihop och hjälpt varann, vi har stöttat varann när det har varit svårt. Hemma och arbete hör ju ihop. Fungerar det dåligt hemma så fungerar det dåligt på jobbet och vice versa.

För många av oss har arbetet på Algots betytt ett politiskt uppvaknande. Tidigare har det väl faktiskt varit så att man politiskt antingen följt sina föräldrar eller sin make. Nu har man haft möjlighet att själv bilda sig en uppfattning om hur det fungerar i samhället och vad man tycker är fel och rätt. Ären på Algots har varit en hård men effektiv skola. Mycket tror jag beror på att vi inte haft någon facklig tradition. Det har man i Borås. Vi hade inte några utfattade meningar om hur det skulle se ut och hur det skulle vara. Vi trodde vi kunde själva.

Det finns så mycket annat, som man skulle kunna prata om, men som känns... svårt.

Och sen får du kämpa hela

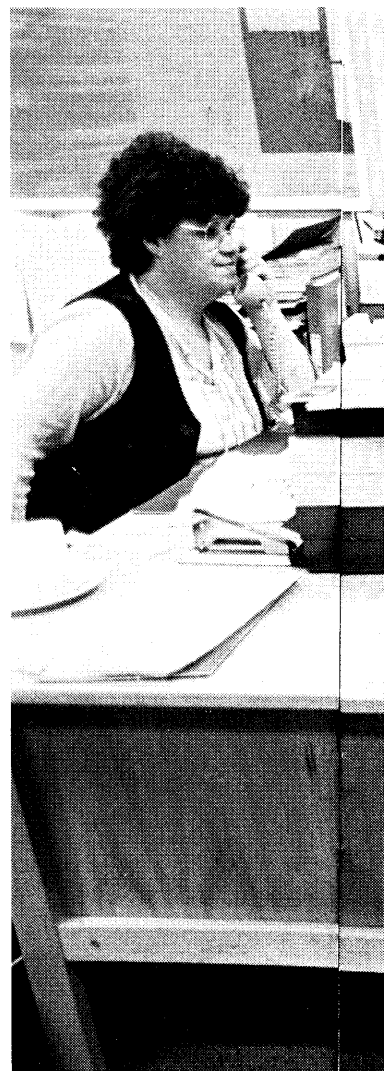
tiden mot allt och alla. Du måste kämpa mot en massa gubbar i toppen, VD:na och styrelserepresentanterna. Hela tiden. Och sen det värsta! När dom säger att du förflyttar arbetslösheten... Och Du tror att alla försöker utnyttja Dej. Man börjar titta och ja-ha... hmm..., och det kan vara människor, som inte alls har någon ont syfte. Man blir misstänksam, och man ser upp för ta mej fanken allting. Det är ju inte bara i jobbet man blir sån.

Nu får jag höra av vänner, som jag haft tidigare: Vad Du har blivit konstig. Det är politiken, som förstört Dej. Du har blivit så allvarsam. Men man har fått se så mycket, man har fått upptäcka hur ruttet, hur snuskigt, hur hårt livet är egentligen, som man inte upptäckte tidigare, när man gick hemma i sin skyddade lilla värld. Du ska sitta och försvara Dej hela tiden, det Du håller på med. Fast det bara gäller, att vi vill ha jobb... och ändå sitter vi och är så blåögd, så vi tror att det är vi som dikterar villkoren. Det är det ju inte, utan det är dom som bestämmer ändå.

Men vi har i alla fall kanske väckt nånting, så att det kan fortsätta. Men vi kanske inte får någon nytta av det. Om vi jobbar oss blodiga kan vi väcka ett visst intresse, folk kan börja tala om det. Men risken finns att det kan dö ut lika fort. När ska vi lära oss att inte tro, varför tror vi att vi kan göra nånting, att vi ska kunna...

Kerstin Berglund intervjuad av Isa Edholm i oktober 1978

Fr v Kerstin Berglund, fackordf., Skellefteå, Tore Jonsson, vice klubbordf., Skellefteå, Åke Paulsson, studiecirkelledare och stöttepelare i sömmerskornas kamp, samt Gertrud Marklund.

"Allt jag lärt mig om arbetsliv det har jag lärt mej på Algots. Det var ju där som den fackliga aktiviteten vart väckt. Det var där man började fundera på olika saker som man aldrig tidigare hade funderat över.

Det var svårt att börja i facket. Jag minns att jag satt tyst första styrelsemötet för jag visste egentligen inte vad det innebar, vad jag var invald i. Jag satt tyst och lyssnade på vad dom sa, begrep nog inte så mycket. Men frågar

man inget får man inget veta. Det är väl det som är så svårt, att du måste tänka efter: 'Jag är inte dum för att jag frågar'. Många gånger får man också motstånd, där man skulle behövt stöd. Man är totalt nere men så kommer det någon och säger: 'Ah, kom an', och så känner man att nej nu djävlar... då tänder man på. Men sen är man nere nästan lika fort igen."

**Kerstin Berglund,
fackordf., Skellefteå**

Algotskvinnorna har en stark

Kamrater.

*harje qweinfalk dära Algots
känn ye wå haile Västerbottn
jer stolt över ye?! Riktigt heev
vara dem oppat marka. Sän-
na spekuler dem gal mela: ha
du hårt nanting nöit om
qweinnen dära Algots? — Ja si
att! 'Dem giva se icket! — Seg
du he? Nog vor'e ända själve
bönnä om dem skull konna
klös fast se! — Ve ska fa sej att
dem hava nanting att sätt
mot!' Dem komma att leer
överhaita veta hut! Om he vor
se vel...*

Det är nämligen det att ni har rätt, tjejer! Och när människor en längre tid blivit hotade, bedragna, trakasserade — och så en dag står upp och försvarar sig — så är det något underbart som sker. Det

är som om hela tillvaron ljusnades för alla runt omkring. "Känner du stödet du får" heter det i en gammal solidaritetssång. För min del tror jag att Västerbottens gamla tappra kvinnor följer er strid med gillande — dessa torparhustrur, roddarmadamer, splitvedskäringar, kockor i rallarbaracker och timmerkojor — våra mödrar som hade det överjordiska modet att föda barn häruppe. Precis som om dom trodde att det skulle gå att leva här! Å jag tror ju att deras andedräkt är kvar i lingonriset under skaren, att dom fräser i norrskenet, att dom älskade det här landet. Och ni tjejer på Algots är världiga arvtagare till dessa.

Nu vill jag tala om fyra saker. Fyra bidrag som dessa mödrar och förfäder har gett till uppbyggandet av foster-

landet Sverige. (Schwärje som ve sa oppa bondska då ve eint riktigt visst om ve hårt dit...)

● utvinnandet av råvarorna: skogen, malmen, vattenkraften. Vad det kostade häst och karl att avverka en timmertrakt, att barka stockarna, att köra fram dem längs de isade basvägarna. Och flottningen, vad lite betalt dem fick — i förhållande till timrets värde! Att många hade skuld på maträkningen hos handlarn när vintern var över. Det var skogsbolagen som gjorde vinsterna. Och skogsbolagen som bestämde hur vinsterna skulle användas.

● det andra stora bidraget som folk häruppe gav till Sverige var jordröntan. "Men var då inte de flesta självägande — det fanns väl ingen feodalherre som lade beslag på halva skörden? varför säger du

k kvinnotradition bakom sig ...

då jordränta..." Därför att vi vet att tusentals småbönder inöver landet hade lån på sina steniga jordbitar. Det var amorteringar och ränta på ränta år efter år. Det fanns de som betalat hemmanets värde tre fyra gånger innan de var kvitt med banken. Dessa räntor bidrog till den kapitalbildning som var förutsättningen för industrins uppbyggnad.

Om dessa småbrukare någonsin hade fått veta var dessa räntor tog vägen — där de stod och skakade vid bankens disk och blev utskällda av kamrern för att de gjorde för små avbetalningar. Ständigt fick de känna sig skyldiga — ja värda att förkastas! När de i själva verket var med om att bygga upp landets industri! Alfa Laval, Atlas Copco, Gränges, Volvo, Norrköpings väverier...

● för det tredje: De betalade skatt till Kronan också. Om det var en pina att träffa handlarn och bankkamrern — så var det en ära att betala skatten. Det gjorde karlen till medborgare. Ja även om han inte kunde betala så mycket att han fick rösträtt så räknade han det ändå som en heder att kunna betala skatt.

Och vad gick skatten till som han grävt opp ur dike och mockaromm'? Den gick till gymnasier — dit han aldrig kunde sända sina barn. Skatten gick till avlöning av överstar och professorer, till utbildning av ingenjörer och kemister. Skatten gick till byggandet av järnväg, till sjukhus, till bibliotek, till akademier och allt det som kallas kultur. Men som sagt: mycket gick till utbildning av uppfinnare och ekonomer och

jurister — (dessa som skipa rättvisa åt undersåtar och översåtar lika...)

● och för det fjärde — det kanske viktigaste bidraget till Sveriges industrialisering — det bestod av arbetskraften, de levande människor som fostrades upp i Norrlands inland.

Små torpställen som kunde föda upp 10—12 ungar ur ris och rot. Det är det otroliga konststycke som tusentals föräldrar i våra trakter genomfört. Att kunna planera hushållningen så att ungarna inte svalt ihjäl. Att dryga ut allt, att skarva och snåla och trola med blånaglarna. Att utnyttja naturen från granblommor till ekorre, från maskrosblad till finka och den eviga bruttun. Nog minns ni hur man gjorde finka?

Och hur mödrarna var

De tre första bilderna på uppslaget: Västerbotens museum. Bilden längst till höger: Sune Jonsson

tvungna att låsa in brödet om söndan för att allt inte skulle försvinna i ett il av rasande matlust — medan mamma var oppa böna...

Mödrar som skulle ha velat bada sina barn i grädde — och som var tvungna göra smör av grädden och skicka detta smör till handlarn medan ungarna fick dricka skummjölk.

Ungar som fick börja hjälpa till innan de slutat skolan — ja under tiden också. En flicka på tolv var redan färdig att ta plats som kock-biträde. En pojke på tolv började hugga timmer. När dessa ungdomar var sjutton år var de redan erfarna arbetare. Inte bortskämda. Tränade i många slags arbeten. De var uppfinningsrika, tåliga. Uthålliga. Hungriga. Frimodiga. Det var bara för Atlas Copco att ta för sig. Kostnaden för deras första 17 år var betald. De gick med vinst direkt.

Alltså de fyra sätten varpå våra förfäder bidragit till hela Sveriges utveckling:

- med råvarorna
- med bankrëntorna
- med skatter
- med arbetskraft

Det svåraste att tänka på är att generationen före oss så sällan anade i vilken utsträckning de var med om att bekosta det hela. Att de hölls instängda och ovetande. Att horisonten ibland inte kändes vidare än en översnöad kolbotten. Ja att den kunde bli trång som ett immigt grytlock. Föraktet från överheten mot föräldrar med många barn. De nedlåtande skämten om de fattigas enda nöje — det koka inom oss när vi tänker på detta.

VAD NORRLANDS FOLK HAR FÅTT BEKOSTA I GENERATIONER!

Vi måste hålla det i minnet varje dag och ge svar på tal när landets ekonomiska och politiska makthavare jämrar sig.

"Visst vore det trevligt med mindre kalhyggen — säger skogsbolag och domänverk. Men tyvärr — vi har inte råd! Vi måste spruta!" säger dom.

Å visst vore det bra om folk i Norrland finge stanna i sin hembygd — men tyvärr — vi har inte råd att ha dom där! säger våra ministrar. Och konstgjord andning kan vi inte hålla på med i det oändliga — säger dom som om det gällde drunknande.

Och när större delen av Norrlands befolkning flyttat söderut och nu har barn i arbetsför ålder — då säger företagen som gjort sig fantastiska vinster på den norrländska arbetarstammen — Ack hur gärna skulle vi inte ge sysselsättning åt de här ungdomarna också... Men tyvärr. Dom är för dyra. Vi har inte råd! Vi måste gå in för robot. Den spar folk.

Massorna av dagens arbetslösa ungdomar vet ofta inte vad deras morfar eller farmor hette; vad byn hette som de odlade upp i det inre av Väs-

terbotten. Dom vet inte att deras föräldrar fått bekosta roboten och datan och processorn som idag gör dem själva arbetslösa. Dagens unga har berövats sin historia. Ja vill man uttrycka det riktigt känsligt kan man säga att de utslagna berövats sitt fosterland. De förvandlas till flyktningar i sitt eget land.

På ett papper är de fullvärdiga medborgare med rösträtt. På andra papper — de avgörande — betecknas de som en belastning för sitt land, en "kostnad", någonting som makthavarna "egentligen inte har råd med."

Att döda stora skogar med fenoxisyror. Att spruta in folk från landsbygden till städerna. Att beröva folk möjligheterna till arbete. Att tvinga dem leva på understöd istället för arbetslön. Att taga ifrån ett folk dess historia, dess rötter, dess kultur...

När en främmande ockupationsmakt gör så mot ett land brukar man tala om folkmord. Observera att termen folk-

foto:
Reportagebild

mord inte bara innebär omedelbar utrotning. Det kan också bestå i så våldsamma omflyttningar att ett folks livsväv slits sönder.

Ödeläggelsen av Norrlands inland och arbetslösheten i våra städer kan naturligtvis inte betecknas som folkmord. Det vore en grov överdrift att påstå det.

Men hotet mot livets väv — skogens och folkets och traditionernas — detta hot är starkt nu, ja skrämmande.

Det är därför vi blir så gripna av er kamp nu — ni kvinnor på Algots! Ni är bara ett par hundra! Men när ni talar om vad saken gäller så talar ni för hela Norrland. Ni begränsar er inte till "sysselsättning" i myndigheternas definition av ordet — som en nådegåva att slänga åt några besvärliga element så dom slutar gnälla... Ni kräver arbete så som man kräver mänskliga rättigheter. Ni kräver att det ni tillverkar ska ha betydelse. Det ska vara kläder som i sig rymmer omtanke om den män-

niska som bär dem.

Ni kräver att arbetsprocessen ska vara mänsklig och inte förödmjukande. Att löpande bandet ska bort. Att robotiseringen ska bort.

Ni kräver att få vara människor inte bara på fritiden utan också i arbetet, och särskilt där.

Och det krav som kanske är det yppersta: möjligheten att samarbete med era systrar i andra länder; er kontakt med Portugal — vilken insikt den vittnar om! Det är underbart.

Vi vet ju alla hur kapitalet jagar från land till land. När anställda i ett företag som Algots sömmat ihop tillräckligt stor vinst åt ägarna kan dessa utan vidare lägga ned driften i Sverige, chappa med pengarna till Portugal och börja om där. Inte sällan skryter de med att de bedriver U-hjälp — samtidigt som de betalar svältlöner. Och de kan håna arbetslösa svenskar med ett "tänker ni då inte alls på de fattiga därborta..."

Detta kapitlets sätt att köra runt jordklotet — smälla upp fabriker och lägga ned dem — spela ut det ena landets arbetare mot det andra landets... Så hetsas världens arbetare mot varandra på ett sätt som sänker mänskovärdet för oss alla.

Det är detta missförhållande, som ni kvinnor på Algots bekämpar — samtidigt som ni strider för er egen existens. Att ni fattar de hemliga trådarna... Ni döttrar till våra mödrar som satt och spann i stugorna. Ni fattar trådens väg från lövslyet genom fåret till ullen till spinnrocken till vävstolen till symaskinen. Ni fattar bomullens betingelser — och ni vet att vi måste byta rättvist med de människor som plockar den.

Jag började med att hälsa från inlandet, från oppåt marka. Men jag tror att hela det arbetande Sverige stöder er. Att ert sätt att försvara er väcker frågor i alla landskap.

Varför får vi bekosta all forskning — men aldrig vara med och bestämma forskningens inriktning? Varför bestämmer vi som arbetar icke om vad som ska tillverkas och hur? Varför har vi så dålig kännedom om våra arbetskamrater utom Sverige? Varför bestämmer vi icke hur vinsten av vårt arbete skall användas? Varför låter vi oss behandlas som ett rekryteringsunderlag där direktörer kan handplocka sin arbetskraft, vraka bort hela årskullar av levande människor som om det vore "malmfyndigheter av lågt brytvärde" eller liknande död råvara? Sådana frågor väcker ni, Algots-queinnen. Samt vägran att låta sig sprutas bort! Samt stolthet över arvet från förfäderna. Och måhända en plötslig insikt hos era samtida kamrater i allt Sverige: VI HAR JU ETT FOSTERLAND! VARFÖR STYR VI DET ICKE?! ■

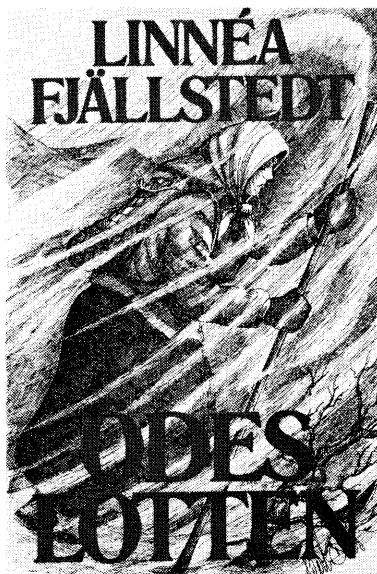
Linnea Fjällstedt: Ödeslotten

LT

"Ett väldigt människoöde" har Linnea Fjällstedt kallat det kvinnoöde hon skildrar i sin nya bok *Ödeslotten*. Den är liksom den förra, *Hungerpesten*, en berättelse från nybyggarnas hårda liv i lappmarken omkring sekelskiftet.

Huvudpersonen heter Kristina liksom Vilhelm Mobergs nybyggarghustru i emigrantserien. Är det avsiktligt? Det finns likheter: omöjligheten att försörja sig i hemlandet, drömmen om en bättre tillvaro byggd på slit och tungt arbete. Men där finns också olikheter: Mobergs Kristina är en mjuk och varm modersgestalt som finner sin trygghet i mannen, Karl Oskar. Fjällstedts Kristina är däremot en seg och hård arbetarkvinna, som blir än hårdare då olyckorna hopar sig. Mannen Antes hälsa sviktat och hon har ingen annan än sig själv att lita till.

Ligger olikheten i en manlig och en kvinnlig författares syn på nybyggarghustruns ödeslott? Kanske också i de olika framtidsmöjligheter landet i väster och de lapska fjäll- och myrområdena

hade att bjuda en nybyggarfamilj.

Boken börjar helt optimistiskt med Antes och Kristinas vandring till den fjälldal där de fått sig en nyodlingslott tilldelad och där de skall bygga sitt hem. Sina få ägodelar för de med sig och sina två barn — med tiden skall de bli sex. Slit, släp, timmerhuggning, röjning av stenig mark och halvsvält är vad som väntar dem. Först så småningom börjar tron på en framtid byggd på egen kraft att ge vika. Men utan de andra nybyggarnas och samernas liksom självklara solidaritet skulle

situationen varit än svårare.

Till sist blir dock motgångarna övermäktiga, Ante har dött, nybygget säljs på auktion, barnskaran skingras. De tusen kronor som en insamling inbragt förvaltas av kyrkoherden som bestämt att inte ett öre får röras förrän barnen blivit myndiga. Kristinas Amerikadröm slås i kras. Men ändå ger hon inte upp. Trots sin invaliditet efter en förfrysning arbetar hon med grovsysslor åt bönderna för en krona om dagen och utför körslor till bybornas förfaselse. Det är ju karlgöra!

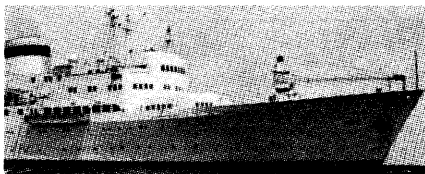
Ödeslotten är en bred episk roman, berättad med stor inlevelse och sakkunskap om nybyggarnas karga liv och arbetsförhållanden. Stoffet har Linnea Fjällstedt fått av ännu levande nybyggare, framför allt en av Kristinas döttrar. Språket är kärvt och kortfattat med många lokala ord. Det som skildras är avigsidan av den glänsande oskarianska epoken med sina järnvägsbyggare, bodelagsstämmor och jubileumsfester. Fattigfolkets Sverige har vid det här laget skildrats av många men få har en sådan kraft och skakande bitterhet som Linnea Fjällstedt.

Den borde bli en klassiker.

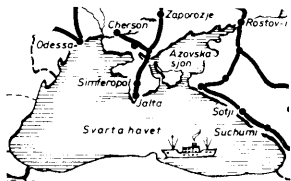
MPW

Kryssning SVARTA HAVET

7-18 juli

Svarta havet välkomnar oss med härliga semesterupplevelser ombord på det bekväma kryssningsfartyget M/S Latvia

Priser från 3 250:—

Inkluderar flyg Stockholm—Odessa t/r, båtfärd Odessa—Jalta—Sotji—Suchumi—Batumi—Odessa
Begär prospekt hos

FÖRBUNDET SVERIGE—SOVJETUNIONEN

Katarinavägen 20, 116 45 Stockholm. Tel 08/44 06 00

**Signe Höjer:
Arvet från läsarna**

LT

Höjers bok är både en skildring av 1800-talets väckelserörelser och en släktkrönika. Den spänner över en tid av halvtannat sekel. Margit Palmaer anser att "detta myller av människor och livsöden ger en levande bild av en förgång- en epok och en epok som sällan skildrats i vår litteratur. Signe Höjer som upplevt denna epok och dess människor har säkert känt det som en förpliktelse att berättat härom men också om hur läsararvet fördes vidare och ofta in i andra banor av senare generationer".

Litteraturtips

Enquist, P-O

Musikanternas uttåg, 1978.

Fjällstedt, Linnéa:

Hungerpesten 1975, Ödeslotten, 1977.

Jonsson, Sune:

Bilder av nådens barn, 1963. Bilder från den stora flyttningen, 1964. Stationskarl Albin E Anderssons minnen, 1974. Byn med det blå huset, 1972. Timotejvägen, 1961. Sammankomst i elden, 1966.

Lidman, Sara:

Bära mistel, 1960. Hjortronlandet, 1955. Regnspiran, 1958. Tjördalen, 1953, Din tjänare hör, 1978.

Persson, Per Fritjof:

Chinchilla, 1974.

Widding, Lars:

Pigan och härligheten, 1978.

Västerbottens författare:

En antologi, 1972.

Grundström, Helmer:

Langt nöl i väla. Dikter. Finns som skiva med sång av Tor Bergner o. Thorstein Bergman. 1974. Skogarnas röda guld.

Ambjörnsson, Ronny:

Familjeporträtt. Essäer om familjen, kvinnan, barnet och kärleken i historien. 1978.

Björklund, Anders:

Splitvedsjäntor och andra arbeterskor vid de norrländska lastageplatserna, 1978.

Kvinnors arbete och liv

Red. Katarina Åberg. Utgiven av Västerbottens museum i serien "Västerbotten" (3/75).

Litteratur om Algots och alternativ produktion

Vi har ett alternativ

tidning utgiven av anställda vid Algots i Skellefteå, Norsjö och Lycksele. Beställes via: Åke Paulsson, Norrbölegatan 20, 931 00 Skellefteå. Eller 5:— på pg 50 86 10-3.

Pocket R 6/78

Svindlande höjdare.

Om ekonomisk brottslighet, goda affärer och rutten moral.

Cronberg, Tarja & Sangregorio, Inga-Lisa;

Innanför den egna tröskeln.

Ny teknik och dess konsekvenser för livsstilen — boendet som exempel. 1978.

Sekretariatet för framtidsstudier, Fack, 103 10 Stockholm.

Sociologisk Forskning 3/78

Tema Kvinnoforskning. Utgiven av Umeå universitet.

Cooley/Friberg/Sjöberg:

Alternativ produktion. 1978.

Årets fyra nummer handlar om:
Miljö • Teater (dubbelnummer) • Finland

Angående tidigare nummer rekvrera vår folder från Kundtjänsten vid närmaste regionkontor.

ESSELTE STUDIUM

Norra regionen UMEÅ 090/13 70 00
Östra regionen STOCKHOLM 08/52 06 60
Västra regionen GÖTEBORG 031/17 99 30
Södra regionen MALMÖ 040/770 70

Ordets Makt

Sveriges enda progressiva tidskrift för ungdom

det är ju bra, för det mesta som står i Ordets Makt är beskrivet från de ungas egen synvinkel. Om du är intresserad av att diskutera med dina ungdomar på deras villkor tror vi att Ordets Makt kan vara värdefull.

lomässiga och partiska. Prova Ordets Makt och se om du blir inspirerad eller förbannad!

Du som lever nära unga människor
Vi vet att föräldrar och andra vuxna gärna "smygläser" Ordets Makt. Och

Du som är ung

Vi som arbetar med Ordets Makt gör en tidning för er som är trötta på allt veckotidningskraf som görs för tonåringar. Vi gör istället en tidning som handlar om er dagliga verklighet, om er själva, om kärlek, om relationer, politik, skolan...

En av de viktigaste förutsättningarna för att vi ska lyckas med det är att ni själva är med och skriver och påverkar med tips och idéer.

Vi vill vara hårt provokativa, kän-

Vi som ger ut Ordets Makt är Författarcentrum, Författarförlaget och Esselte Studium. Du kan lätt prenumerera genom att sätta in 55:— på pg 94 71 34-3.

Kl. 8.00 torsdagen den 22 februari startar

årets stora BOKREA

Massor av böcker inom alla områden!

Öppettider: 22—23 febr 8—19, 24 febr 9.30—16, 26 febr—2 mars 9—19, 3 mars 10—15. OBS! Söndagsöppet 25 febr 12—16

kulturcirkeln

Sveavägen 41 (ABF-huset)
Stockholm
Tel. 20 50 80

Signe Höjer: Läsarungen växer upp

LT

Efter *Arvet från läsarna* har nu Signe Höjer fortsatt att berätta om sina barndoms- och ungdomsår. *Läsarungen växer upp* heter boken. Den utspelas till största delen i Skåne, barndomsstaden Malmö med Limhamn, men också på en småländsk herrgård och det "gudomliga" Nåås slöjdseminarium. Det sista innebar en frigörelse från den puritanska läsarmiljön, här lärde hon sig dansa och leka och, skriver hon, "för första gången kom glädjen på riktigt in i hennes liv".

Hemmiljön var välbärgad — fadern, Thomas Dahl, var framgångsrik möbelfabrikant, men trång och glädjedödande. De tre

äldre syskonen frigjorde sig bit för bit från hemmatvånget och den yngsta, Signe Glytten kallad, följde träget i deras spår. Hon skulle först ägna sig åt barnavård, senare sjukvård och utbildades till Sofiasyster i en minst lika puritansk miljö som läsarnas. Så satte spanska sjukan punkt för de första ungdomsåren och redan 1919 bar det ut i världen för vidare utbildning först i London, så i Paris där hon träffade sin blivande man, den unge barnläkaren Axel Höjer.

Om de första åren är väl utförligt skildrade skulle man helst höra mer om den sista tiden, som det står ett ljust och vårligt skimmer om. Men det kanske kommer — Signe Höjer har mycket att berätta från sitt långa liv.

MPW

NU KOMMER DOM SNART....

rapport

från SIDA

- för alla som vill följa u-landsdebatten och skaffa sig aktuell information om u-länderna
- debattartiklar, analyser och reserapporter
- recensioner av u-landslitteratur
- vartannat nummer tar upp ett särskilt tema
- för 1979 planeras preliminärt temanummer om Hälsa, Biståndsarbetaren, Teknologi för u-länder och Jord
- För bibliotek finns en särskild prenumrationsordning. I korthet innebär den:

Varje kommunalt bibliotekssystem erhåller gratis ett exemplar av Rapport från SIDA. Det skickas till valfri enhet inom bibliotekssystemet. Övriga enheter inom systemet kan få tidskriften med biblioteksrabatt: 20 kr/år inkl moms. Beställning sker enklast med hjälp av särskild blankett, som kan rekvideras från Rapport från SIDA, 105 25 Stockholm, eller per tel. 08/15 01 00. Hit kan man också vända sig med frågor rörande prenumrationsordningen för bibliotek.

Carl-Herman Tillhagen:
Folklig läkekonst

Tredje upplagan. LT

Denna grundliga genomgång är baserad på av Nordiska museet insamlat material.

Diskussioner och analyser av materialet har inte fått plats, men redan denna sakligt redovisande framställning är fascinerande och ger riklig anledning till eftertanke.

H Clls

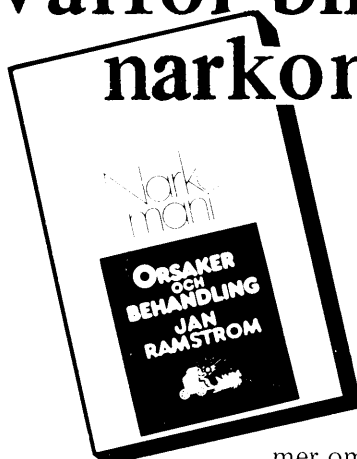
Rut Wallensteen-Jäger:
Tjänarinnor på gods och gårdar när seklet var ungt

LT

Förf. är hemkonsulent med forskning inom det husliga arbetets historia som specialintresse. Många intervjuer är med i hennes material. Hon berättar klart, enkelt och med gott humör. Ett avsnitt om "kärlekslivet" ger skakande information, fast det hamnat i kapitlet **Nöjen**.

H Clls

Varför blir man narkoman?

Den första mer omfattande och systematiska läroboken på svenska om narkomani och dess behandling.

Boken är unik inom sitt ämnesområde genom att författaren *hade* ger det teoretiska underlaget för förståelse av hur narkomanin uppstår *och* beskriver hur den psykosociala och medicinska behandlingen bör läggas upp.

Boken vänder sig främst till alla kategorier av vårdpersonal som kommer i kontakt med narkomaner i sitt arbete.

TIDEN/FOLKSAM

Boken köper du billigare på närmaste Folksamkontor.
De kan också beställas från Folksams sociala råd, tel 08/743 60 00.

TEMA- RESOR

till
DDR

Konst och
Arkitektur
Teater och musik
Litteratur
Historia
Naturkunskap
Kvinnoproblem
1979: barnåret

Rundresor
Semesterresor
med RESO osv

Information
programförslag
rådgivning hos

**DDR —
Turistbyrå**

Vasagatan 19 — Box 197
101 22 Stockholm
Tel 08/11 82 40 — telex 19614

TUNNBENDAREG 12
417 03 GÖTEBURG

Vi att medvetandegöra kvinnorna och den här lilla tidningen är en bra inkörsport", säger Vivan som varit med i SKV sedan 1947, och följt Vi mänskors utveckling sedan dess.

Vivan är en enträgen läsare. Kommer med kritik ibland; om omslaget syns för dåligt eller om hon tycker att innehållet är för intellektuellt. Men emellanåt säger hon "den här gången har ni gjort ett bra nummer, tjejer". Det betyder mycket för oss i redaktionskommittén. Den allra största insatsen har Vivan ändå gjort för spridningen av Vi människor.

Där det funnits en chans att sälja en tidning eller att ställa upp ett bokbord, där har hon varit: sålt, diskuterat och argumenterat för hur viktigt det är med en fristående kvinnotidning. Ett exempel på det jobb hon lagt ned var när "Jösses, flickor" under 1975 gick på Stadsteatern i Stockholm. Vivan var där nästan varje kväll under 4 månader.

Vivan har inte slutat att sälja Vi människor, men hon har sagt många gånger att det är dags för dom unga att ta över. Trots Vivan och andra duktiga försäljare av Vi människor så har vi inte tillräckligt med prenumeranter för att utgivningen i framtiden skall vara säkrad. Därför vill vi be dig om hjälp, och du behöver inte slå rekord.

Nej, vad vi önskar oss är många "småombud" runt om i landet som åtar sig att sälja två, kanske tre ex av varje nummer, som placerar ut den lilla broschyr om Vi människor som vi håller på att framställa och som beställer några inbetalningskort från oss, ger dem till vänner och bekanta och berättar lite om Vi människor.

Om du vill hjälpa till att sprida Vi människor skicka in den här lilla talongen till Vi människor, Box 3120, 103 62 Stockholm.

Ja, jag vill sprida Vi människor genom att

- ☐ Åta mig att sälja ex av varje nummer.
- ☐ Sprida informationsbroschyren och vill ha ex när den blir färdig.
- ☐ Ge bort inbetalningskort, där tidigare nummer finns angivna. Sänd mig ex.

Namn

Adress

Postadress